

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA POLITOLOGIE A EVROPSKÝCH STUDIÍ

Jan Lazar

Třetí Tusková vláda v Polsku:
obnova právního státu a mezinárodního postavení Polska?

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jakub Lysek, Ph.D

Olomouc 2025

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Třetí Tuskova vláda v Polsku: obnova právního státu a mezinárodního postavení Polska?* vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího práce a uvedl jsem v ní všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne.

Podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi pomohli v realizaci této bakalářské práce. Zejména děkuji vedoucímu práce Mgr. et Mgr. Jakubu Lyskovi, Ph.D. Poděkování patří také všem respondentům, kteří mi věnovali čas a podělili se se mnou o své názory. Na závěr bych chtěl vyjádřit velké díky mé rodině a přátelům, kteří mi byli oporou po celou dobu mého studia.

Obsah

1 ÚVOD.....	- 1 -
1.1 ZHODNOCENÍ LITERATURY.....	- 4 -
1.2 KONCEPTUALIZACE RÁMCE ILIBERALISMU A DEMOKRATICKÉHO BACKSLIDINGU	- 4 -
1.3 VÝVOJ PO ROCE 1989.....	- 5 -
1.3.1 IVRP – nová politická doktrína PiS	- 6 -
2 VLÁDY A JEJICH REFORMY.....	- 8 -
2.1 VLÁDNÍ OBDOBÍ 2005–2007	- 8 -
2.1.1 Média.....	- 8 -
2.1.2 Justice.....	- 8 -
2.1.3 Vládní krize	- 9 -
2.2 VLÁDNÍ OBDOBÍ 2007–2015	- 10 -
2.2.1 Média.....	- 10 -
2.3 VLÁDNÍ OBDOBÍ 2015–19	- 11 -
2.3.1 Média.....	- 11 -
2.3.2 Justice.....	- 14 -
2.4 VLÁDNÍ OBDOBÍ 2019–23	- 22 -
2.4.1 Justice.....	- 22 -
2.4.2 Média.....	- 26 -
3 VOLBY 2023 A NÁSTUP VLÁDY DONALDA TUSKA	- 29 -
3.1 RADIKALIZACE POLITICKÉHO DISKURZU A ÚTOKY NA DONALDA TUSKA	- 29 -
3.2 VÝSLEDKY PARLAMENTNÍCH VOLEB	- 31 -
3.3 REFORMY V TVP, POLSKÉM ROZHLASU A POLSKÉ TISKOVÉ AGENTUŘE.....	- 32 -
3.3.1 Proces likvidace a potíže s financováním	- 34 -
3.4 REFORMY V SOUDNICTVÍ A STÁTNÍM ZASTUPITELSTVÍ	- 37 -
4 POŽADAVKY EK, VZTAHY S EU	- 40 -
5 ANALYTICKÁ ČÁST – REFORMY JUSTICE, MÉDIÍ A MEZINÁRODNÍ POSTAVENÍ	- 41 -
5.1 REFORMA JUSTICE.....	- 42 -
5.2 REFORMA VEŘEJNOPRÁVNÍCH MÉDIÍ	- 45 -
5.3 MEZINÁRODNÍ POSTAVENÍ POLSKA	- 48 -

6 ZÁVĚR	- 52 -
ABSTRAKT	- 55 -
ABSTRACT	- 56 -
ANOTACE	- 57 -
BIBLIOGRAFIE.....	- 59 -
TABULKY	- 67 -

1 Úvod

„Jednota je anomálie. Polarizace je normální. Skepticismus vůči liberální demokracii je také normální. A přitažlivost autoritářství je věčná.“ (Applebaum, 2020, s. 56)

Slova americké historičky Anne Applebaum reflektují současný stav politické reality nejen ve Spojených státech či Maďarsku, ale i v Polsku – zemi, která zažila jednu z nejhlubších proměn režimu po roce 1989. V posledním desetiletí se Polsko stalo jedním z hlavních příkladů tzv. demokratického úpadku (democratic backsliding) ve střední Evropě – procesu, při němž demokratické instituce zůstávají formálně zachovány, ale jsou postupně zbavovány své nezávislosti a ztrácí své původní poslání.

Polsko se v posledních letech stalo jedním z nejdiskutovanějších států v Evropě, a to zejména v souvislosti s otázkami právního státu, nezávislosti soudnictví, svobody médií a napjatých vztahů s institucemi Evropské unie (EU). Vláda strany Právo a spravedlnost (PiS), která byla dlouhá léta u moci, provedla rozsáhlé změny ve fungování soudního systému a veřejnoprávních médií, jež byly opakovaně kritizovány domácími i mezinárodními aktéry jako ohrožení demokratických principů. Důsledkem těchto reforem bylo nejen zhoršení vnitrostátní důvěry v demokratické instituce, ale také výrazné zhoršení reputace Polska na mezinárodní scéně, a zejména ve vztazích s Evropskou unií. Právě na konci této éry přichází třetí vláda Donalda Tuska, která vzbuzuje otázku, zda je možné zvrátit iliberální tendence a obnovit liberálně-demokratické normy.

Zatímco proces eroze demokratických institucí v Polsku je dobře zdokumentován v odborné literatuře, méně pozornosti je věnováno procesům opačným – tedy otázce, zda a jak lze po období iliberalismu obnovit právní stát, institucionální rovnováhu a důvěru v demokratický řád.

Nástup vlády Donalda Tuska v prosinci 2023 byl vnímán jako možnost obratu. Nová koalice složená z proevropsky orientovaných stran deklarovala svou snahu o návrat k hodnotám právního státu, obnovu důvěry občanů v demokratické instituce a snahu zlepšit postavení Polska v evropském i transatlantickém rámci. Vláda přislíbila řadu reforem, především v oblastech justice,

veřejnoprávních médií a zahraniční politiky. Samotný předseda vlády Tusk i ministr spravedlnosti Adam Bodnar tyto změny opakovaně rámuji jakožto nápravu poškozeného systému a rekonstrukci právního státu.

Tato práce si proto klade za cíl analyzovat, zda a jakým způsobem přispívá třetí vláda Donalda Tuska k obnově právního státu a mezinárodního postavení Polska. Konkrétněji, jak jsou tyto reformy vnímány samotnými odborníky v jednotlivých oblastech – tedy akademiky, novináři a zpravodaji – kteří mají blízko k dané problematice. Výzkumná otázka zní:

„Jsou reformy nové Tuskovy vlády v oblasti justice, veřejnoprávních médií a zahraniční politiky vnímány jako nedemokratické, a přesto nezbytné pro obnovu právního státu a mezinárodní postavení Polska?“

Mým předpokladem je, že:

„Reformy Tuskovy vlády jsou odbornou veřejností vnímány jako kontroverzní a částečně nedemokratické, avšak nezbytné pro obnovu právního státu, odpolitizování institucí a návrat Polska na mezinárodní scénu.“

Práce zkoumá, zda se mezi odbornou veřejností prosazuje spíše pohled na reformy jako „nutné zlo“ k obnovení demokracie, nebo zda převažuje důvěra ve vládní záměry a jejich legitimitu. Sledována je také otázka, zda jsou obavy z nedemokratických prvků reforem přítomny napříč všemi oblastmi, a jak silné je vnímání mezinárodního kontextu – například ve vztahu k čerpání evropských fondů, obrazu Polska v EU či reputačním dopadům zahraničněpolitických rozhodnutí.

Motivací k výběru tématu této práce byla snaha analyzovat dynamiku demokratické obnovy (democratic recovery), tedy období, kdy demokratické instituce nejsou budovány na zelené louce, ale rekonstruovány po jejich cílené erozi. Polsko v tomto smyslu představuje fascinující případovou studii, jež nabízí vhled nejen do reforem samotných, ale i do způsobů, jakými může demokratická obnova probíhat v reálném, často konfliktním prostředí. Výběr tématu byl zároveň

motivován osobním zájmem o polskou politiku a kulturu, který mě vedl k aktivnímu studiu polského jazyka. Tento osobní rozměr prohloubil mé zaujetí tématem.

Metodologicky práce zkoumá reformy analýzou tří samostatných kvalitativních dotazníků. Odpovědi byly získány od odborníků, kteří se pohybují buď v akademickém prostředí nebo v novinářské praxi. Analýza těchto odpovědí umožňuje nejen identifikovat konkrétní postoje k jednotlivým reformám, ale také zhodnotit širší narativ, v němž jsou tyto reformy rámovány. Práce tak přináší vhled do toho, jakými cestami může stát po období demokratické eroze znovu obnovit svou legitimitu – jak dovnitř, tak i směrem k mezinárodnímu společenství.

Zpracování problematiky reforem v polské justici, médiích a zahraniční politice představuje rozsáhlé a komplexní téma, jehož úplné pokrytí by značně přesahovalo rozsah této bakalářské práce. Mým cílem proto není podat vyčerpávající historicko-právní analýzu všech kroků jednotlivých vládních kabinetů, nýbrž nastínit klíčové reformní změny spojené s vládou PiS, které dle mnohých uvedly Polsko do mezinárodního vyloučení a vedly k pošramocení jeho pověsti. Dále je mým cílem zhodnotit reformy a snahy o vylepšení polské mezinárodní reputace po nástupu vlády Donalda Tuska v roce 2023 a zachytit jejich vnímání ze strany odborné veřejnosti. Práce si klade za cíl sledovat především ty kroky, které mají potenciálně největší dopad na vnitřní demokratické procesy a mezinárodní obraz Polska, zejména ve vztahu k Evropské unii. Odpovědi získané prostřednictvím kvalitativního dotazníkového šetření odrážejí pohledy omezeného, avšak odborně relevantního vzorku respondentů a je tedy třeba je chápat jako analytický vhled do názorových rámců této části společnosti, nikoli jako reprezentativní odraz celé polské veřejnosti.

1.1 Zhodnocení literatury

Tato práce čerpá z širokého spektra odborných zdrojů, což odpovídá tematické rozsáhlosti zvoleného tématu. Práce propojuje problematiku reformy justice, veřejnoprávních médií a mezinárodní politiky, přičemž každá z těchto oblastí sama o sobě běžně představuje samostatné pole výzkumu. Rešerše tudíž zahrnuje jak právní a politologické studie zaměřené na proměnu polského soudnictví, tak texty reflektující mediální pluralismus a změny v zahraničněpolitické orientaci Polska. Specifickým rysem je rovněž to, že žádná z dosavadních prací se komplexně nevěnuje propojení těchto oblastí a jejich souvislosti s mezinárodním obrazem Polska v současnosti.

Zatímco starší fáze vývoje (zejména období vlády PiS) jsou dobře pokryty odbornou literaturou, novější období po nástupu vlády Donalda Tuska, tedy od prosince 2023, je ve vědeckých publikacích reflektováno zatím jen okrajově. V této části proto v práci pracuji převážně s oficiálními zprávami (např. Evropské komise [EK], Organizace spojených národů nebo Reportérů bez hranic) a s analýzami publikovanými na etablovaných zpravodajských webech jako Politico, Reuters, Deutsche Welle, Gazeta Wyborcza či Česká televize. Tento přístup umožňuje reflektovat aktuální vývoj na základě důvěryhodných a transparentních zdrojů, přestože formální vědecká reflexe teprve vzniká.

1.2 Konceptualizace rámce iliberalismu a demokratického backslidingu

V práci popisuji jevy tzv. iliberalismu a demokratického backslidingu. Nancy Borneo (2016) popisuje demokratický backsliding jako postupný proces úpadku demokracie. Tímto termínem popisujeme pozvolné oslabování nebo dokonce odstraňování politických institucí, které slouží jako základní kameny demokratického systému v zemi. Proces je vykonáván primárně skrze samotné státní aktéry jako např. prezidenty, premiéry, ministry či jiné vlivné činitele. Nancy Borneo pak jako hlavní formy demokratického backslidingu pak popisuje tři jevy, jimiž jsou (1) *promisorní puče* – převraty, které jsou svými vykonavateli ospravedlňovány jako prostředek k obnově demokracie. V Polském kontextu a této práci se naštěstí žádným pučem zabývat

nemusíme. (2) *Executive aggrandizement* – překlad tohoto jevu do češtiny je poměrně zrádný, nejlepší variantou by nejspíše bylo exekutivní rozšiřování/bobtnání, ale i původní, anglická varianta, je v rámci akademické obce rozšířená a nebudu ji dále v textu překládat. Aggrandizement představuje postupné oslabování ochranných mechanismů demokracie neboli takzvaných brzd a protivah. Jedná se především o změny zákonů nebo i ústav, které jsou ospravedlňovány demokratickým mandátem. A posledním hlavním jevem je (3) *strategická manipulace voleb*. V minulosti byly volební podvody vykonávány skrze přímé působení ve volebních místnostech, ať už přiřazováním falešných hlasů či jejich vylučováním/zneplatňováním nebo přítomností armádních příslušníků (jako například v Rusku během voleb v roce 2024, kdy ruská armáda obcházela, kromě obyvatel na svém území, i obyvatele okupovaných území se zbraněmi v rukou). V moderním pojetí je však od přímé intervence ve volebních místnostech upouštěno a ovlivňování voleb se stává více sofistikovaným. Zahrnuje například omezování přístupu opozice do mediálního prostoru, upravování volebních okrsků (gerrymandering) nebo využívání státního rozpočtu k dotování předvolební kampaně vládních stran (Bermeo, 2016). Body (2) a (3) budou v oddílech práce věnovaných vládě PiS zásadní.

Rámec doplňuji také pojmem iliberalismus. Od demokratického backslidingu nemá daleko, ale i přesto jsou zde četné rozdíly. Larry Diamond (2021) popisuje stav odchýlení se od zásad liberální demokracie, která zahrnuje osobní svobody občanů, ochranu občanských práv, svobodu tisku, nezávislost soudů a vládu práva neboli rule of law. Výsledkem je „hollowing out“ demokracie, kdy instituce jako takové zůstávají zachované, avšak jejich činnosti a pravomoci jsou značně oslabeny. Demokratický backsliding je vnímán jako proces, který může vést k iliberalismu nebo i k autoritářství (Diamond, 2021).

1.3 Vývoj po roce 1989

První zcela demokratické volby proběhly v Polsku v roce 1991. Následující léta byla poznamenána hlavně komunistickým dědictvím a snahou o vypořádání se s ním. Ve volbách z roku 2001 se pak mezi hlavní hráče dostávají Prawo i Sprawiedliwość a Platforma Obywatelska (PO), které se budou po následující dekádě střídát ve vládě. Jejich vzestupu předcházela rozpad koalice

stran Volební akce solidarita a Unie svobody (Akcja Wyborcza Solidarność a Unia Wolności), která Polsku vládla v letech 1997 až 2001.

Nedlouho po revoluci v roce 1989 přicházejí první změny v zákonech o médiích a zprostředkovávání informací. První takovou změnou je zrušení cenzury v tištěných médiích. Proces schvalování této změny nenarazil na žádné významné průtahy. Kryštof Kunc (2017) ve své bakalářské práci, ve které se věnuje proměnám mediálního prostředí po roce 2015, píše o tom, že o té samé bezproblémovosti nemůžeme mluvit v kontextu televize a rozhlasu, jejichž rekonstrukce byla politicky velmi palčivým problémem. Jednání probíhaly o pěti různých návrzích, avšak ani jeden z nich nebyl schválen. Se změnou se tak muselo čekat až do roku 1992, kdy se změny o médiích veřejné služby dostaly do novely ústavy. Ta nově zřizovala regulační orgán – Národní radu pro rozhlas a televizi (KRRiT), jenž má dohlížet na státní i soukromá média ve veřejném prostoru. Fungování tohoto orgánu však už součástí ústavy nebylo a její struktura měla být dále upravena zvláštním zákonem (Kunc, 2017). Zákon „O radiofonii a telewizji“ byl přijat 29. prosince 1992 a kromě upřesnění fungování KRRiT zřizoval také média veřejné služby, jakožto společnosti Telewizja Polska SA, Polskie radio SA a další sdružené subjekty spravující vysílání na regionální úrovni. Obchodní uskupení těchto nově vzniknuvších subjektů byly akciové společnosti se 100% vlastnickým podílem státu. KRRiT jako regulátor byl sestaven z devíti členů – čtyři členové byli voleni Sejmem, tři prezidentem a dva Senátem. KRRiT poté volil členy dozorčích rad. Dozorčí rady pak dále volily členy správních rad neboli vedení jednotlivých médií veřejné služby, a to včetně jejich ředitelů. KRRiT se okamžitě stal cílem politických bojů (Kunc, 2017).

1.3.1 IVRP – nová politická doktrína PiS

Devadesátá léta jsou období vyrovnávání se s komunistickým dědictvím. Po revoluci v roce 1989 vzniká tzv. Třetí republika a ostatně jako ve všech zemích post-komunistického světa je přechod na nový ekonomický systém velice náročný a značná část obyvatelstva je z „morálního úpadku“ politiky frustrovaná. Jedním z nespokojených občanů je také polský politolog a komentátor Rafał Matyja (později taky Paweł Śpiwak), který představuje koncept tzv. Čtvrté Republiky – IV Rzeczpospolita. Dosavadní systém je hodnocen jako zkorumpovaný, morálně zkažený, plný klientelismu, korupce, vlivu oligarchů, špatně nastavené justice a dalších vad. Čtvrtá republika má přinést očistu státních institucí a obnovu morálních hodnot s důrazem na

katolicismus, národní identitu a posílení státu. I když není Matyja přímo politikem, měl na politiku obrovský vliv, neboť právě jeho myšlenku si kolem roku 2003 jako svou politickou doktrínu převzala PiS¹ a začala se považovat za „morální revoluci“, vypuzení korupce a klientelismu, šíření katolicismu a prohlubování nacionalistických myšlenek Poláků. V kampani se označují za stranu, která konečně naplnila ideály Solidárnosti a dekomunizuje Polsko. Naopak političtí oponenti jsou zavržováni jako „ti, jež zradili Polskou identitu a odkaz demokratické opozice“ (Brier, 2009). V roce 2005 je pak představen volební program PiS, který nese název „IV Republika – spravedlnost pro všechny“. Program pak přímo artikuluje vznik (1) lustračního zákona a zvláštního lustračního soudu, na základě něhož by měly být zveřejněny seznamy spolupracovníků komunistické tajné služby a lustrování nejvyšší státní funkcionáři jako např. členové Rady bezpečnosti, centrální banky, ředitelé státních podniků nebo diplomaté (Prawo i Sprawiedliwość, 2005, s.16).² Důraz je kladen na (2) „dekorporizaci“ soudů a zrušení absolutní nedotknutelnosti soudců, kdy by nově jejich imunita byla omezena, tak aby „disciplinární postih již nebyl fikcí“, ale zároveň aby zůstala zachována jejich nezávislost (Prawo i Sprawiedliwość, 2005, s.21). A (3) Vznik antikorupčního úřadu – korupce je označována za „nejzávažnější nemoc III Republiky“ a její přítomnost a ignorování přináší mnohamiliardové ztráty do státní kasy (Prawo i Sprawiedliwość, 2005, s. 18).

¹ Paradoxem je, že se údajně se stranou PiS a bratry Kaczyńskými, kteří razili právě jeho a Śpiewakovy myšlenky, Matyja ani Śpiewak vůbec neztotožňuje.

² Oddíl je mimochodem nazván „Očista státu“.

2 Vlády a jejich reformy

V následujících kapitolách nahlédneme do jednotlivých vládních období a shrneme nejzásadnější kroky. Přehled vlád v jednotlivých sejmech je obsažen v tabulce 1.

2.1 Vládní období 2005–2007

Mnohé korupční skandály a případy zneužívání moci uvolnily cestu „naším“ dvěma stranám. Volby s volebním sloganem „Držíme slovo“ vyhrává Právo a spravedlnost se ziskem 27,0 % a 155 křesel, OP 24,1 % a 133 křesel, Sojusz 11,3 % a 55 křesel, Samoobrona 11,4 % a 56 křesel, Liga Polských rodin 8,0 % a 34 křesel, Polská lidová strana 7,0 % a 25 křesel, Německá menšina 0,3 % a 2 křesla. Na volebním vývoji oproti roku 2001 vidíme propad Svazu demokratické levice a raketový výstup PiS a PO viz tabulka 2.

2.1.1 Média

Již během první vlády Práva a spravedlnosti (v koalici se stranou Samoobrona a Ligou polských rodin)³ vidíme první případy demokratického backslidingu. Téměř okamžitě se objevovaly tlaky na Polskou televizi a rozhlas, vládní strana začala do institucí prosazovat své lidi a vyvstaly obavy z politizace a ohrožení nezávislosti médií. PiS snižuje počet členů regulačního orgánu z devíti na pět. Dva volí Sejm, dva prezident a jednoho člena volí Senát. Oklešťuje také jeho pravomoci, přičemž některé z nich na sebe přebírá nově vzniknuvší Úřad elektronických komunikací.

2.1.2 Justice

Dalším problémem se ukázal být Lustrační zákon, na kterém našly shodu všechny parlamentní strany kromě Svazu demokratické levice. Novela byla tvořena poslanci PiS spolu

³ Jakkoliv je to z dnešního pohledu divoká představa, tak se dlouhodobě počítalo s utvořením koalice PiS a PO, které byly v té době relativně ideologicky blízko. Koalice by získala 288 mandátovou většinu. Docela nešťastně však byly pouze o měsíc později naplánované volby prezidentské a ani jedna strana nebyla ochotna ustoupit v tomto zápasu. PO si navíc nárokovala přesnou polovinu vládních křesel, na což PiS odmítlo přistoupit.

s Občanskou platformou a jednalo se o výjimečný případ spolupráce těchto stran během této dvouleté vlády. Nový lustrační zákon měl pokrývat násobně větší počet lidí. Podle prezidenta Kaczyńského (2006) se mělo jednat o zhruba 400 000 lidí a podle Michala Kocūrka (2009) až 600 000 lidí. Nový zákon rušil Lustrační soud fungující od roku 1997 a Úřad komisaře pro veřejný zájem. Mimo vlnu nevole z řad veřejnosti ohledně zrušení těchto dvou institucí a převedení jejich kompetencí na Ústav paměti národa byl zákon veřejností přijat poměrně pozitivně. Cílem zákona bylo umožnit výkon veřejné funkce pouze osobám „o [jejichž] minulosti nemůže být pochyb“ (Netolická, 2018). Jak jsem již zmínil, pro zákon se stavěly všechny parlamentní strany kromě Svazu demokratické levice. Tato strana taky v roce 2007 podala stížnost na Ústavní soud, který následně jejímu podnětu vyhověl a zákon označil jako protiústavní, zejména kvůli lustracím novinářů nebo akademiků (Grzyzłó, 2007).

2.1.3 Vládní krize

V červenci 2007 začíná vládní krize, která nakonec vede k rozpuštění parlamentu. Po mnohých problémech koalice se tzv. pozemková aféra na Ministerstvu zahraničí stává posledním hřebíkem do rakve této vlády. Vicepremiér, ministr zemědělství a předseda Samoobrony Andrzej Lepper je obviněn z korupce a kvůli zapojení do této aféry je 9. července 2007 předsedou vlády Jarosławem Kaczyńským odvolán z funkce, čímž se koalice definitivně rozpadá (Piotr & Wicherek, 2021). O den později pak poslanci SLD a PO podávají návrh na rozpuštění sněmovny a vyhlášení předčasných voleb. Argumentují vzniklou koaliční krizí, ale také nezvládnutými problémy ve zdravotnictví, které vedly k mnohým stávkám lékařů a sester a problémy v zemědělství a školství (Piotr & Wicherek, 2021). 22. srpna je jasné, že situace je bezvýchodná a PiS předkládá vlastní návrh na rozpuštění parlamentu – tentokrát s odůvodněním, že kvůli destruktivní opoziční politice již není možné v současném parlamentním složení fungovat. 7. září je návrh schválen a prezident Lech Kaczyński vyhláší volby na 21. října 2007. Andrzej Lepper páchá sebevraždu a korupci se definitivně nepodaří potvrdit (Minárik, 2015).

Popsané události z období první vlády PiS již v mnohém předznamenávají rysy pozdějšího demokratického backslidingu, který se po roce 2015 projevil naplno. Politizace médií, oslabování regulačních institucí či přijetí kontroverzního lustračního zákona ukazují na tendenci vládních

aktérů koncentrovat moc, marginalizovat oponenty a měnit demokratická pravidla ve vlastní prospěch. Právě takové kroky bývají podle literatury považovány za typické pro tzv. iliberální demokracie, které sice zachovávají formální institucionální rámec, ale erodují jeho liberální podstatu (Bermeo, 2016). Tato zjištění naznačují, že symptomy iliberalismu byly v polském prostředí přítomny již před nástupem druhé vlády PiS, což představuje důležitý kontext pro pochopení hloubky institucionalizované krize. Jsem přesvědčený, že s demokratickým backslidingem si lidé nespojují události, které nastaly ještě před rokem 2015.

2.2 Vládní období 2007–2015

Tyto dvě vlády Občanské platformy jsou z pohledu mé práce poměrně nezajímavé. Vlády byly vnímány relativně pozitivně a přinesly spíše pozitivní modernizační reformy. Přestože i během tohoto období docházelo k personálním změnám ve veřejnoprávních médiích a jejich orgánech, zásahy měly institucionální rámec a probíhaly v souladu s pravidly zakotvenými ve vysílacím zákoně. Nešlo tedy o politizaci srovnatelnou s obdobím vlády PiS. V čele vlády zasedl dvakrát Donald Tusk, přičemž v roce 2014 byl zvolen předsedou Evropské Rady a v jeho dosavadních funkcích premiéra a předsedy strany jej vystřídala Ewa Kopacz.

21. října 2007 se konají předčasné volby. Vítězí Občanská platforma se ziskem 41,51 % hlasů, PiS získává 32,11 %. Samoobrona a LPR se do Sejmu nedostávají viz tabulka 3.

2.2.1 Média

PO přichází v roce 2010 s novelou vysílacího zákona a s ní končí všem členům dozorčích a správních rad mandát a opět přicházejí konfigurační změny. Ve správních radách je nově obsazován jeden až tři radní posty s časově fixním mandátem na čtyři roky. Správou mandátu je pověřen regulační úřad KRRiT, jenž rozhoduje o dosazení nebo odvolání radních. Výběr radních má nově taky svá pravidla – jsou voleni na základě konkurzního řízení, jež má v gesci taktéž KRRiT. Podmínkou pro vstup do konkurzu je zkušenost s řízením média. V dozorčích radách také dochází k organizačním změnám – nově má sedm členů. Z toho pět jich je dosazováno skrze konkurzní řízení organizované KRRiTem, dva jsou vybráni ministerstvem kultury a jeden ministrem státního pokladu.

V roce 2011 volby opět vyhrává Občanská platforma, zhruba o 10 procentních bodů je pak v závěsu PiS. Ve volbách se objevují nové strany, ty se ale do Sejmu nedostávají viz tabulka 4.

2.3 Vládní období 2015–19

2.3.1 Média

S další vládou PiS přicházejí i další zásahy do veřejnoprávních médií. Novelizace zákona přináší následující změny: členy správní rady nově jmenuje pouze ministr státního pokladu, a to bez nutnosti konzultování jeho rozhodnutí s jakýmkoliv dalším zaujatým orgánem; dozorčí rady jsou personálně omezeny ze sedmi radních na tři a mandáty obou rad nejsou časově omezené; ruší se také nutnost souhlasu KRRiT se změnami stanov jednotlivých médií. S novelou je tedy jmenování managementu veřejnoprávních médií zcela v rukou exekutivní moci a regulátor se stává nadbytečným. Vláda argumentovala návrh zákona tím, že je nepřípustné, aby KRRiT dohlížela na mediální scénu soukromou i veřejnoprávní a přitom rozhodovala o složení řídicích rad posledně zmíněných. Návrh Sejmem prošel bez problému, 31. prosince návrh prošel Senátem a v novém roce jej podepsal i prezident – a to i přes nátlak ze strany veřejnosti, ale i KRRiT samotného a dalších osobností veřejného života. Kritické hlasy se však ozývaly i z Bruselu – Evropská komise se samozřejmě obávala, že s novelou a dalšími plánovanými změnami se média veřejné služby dostanou do područí vládní PiS (Pohanka, 2016).

Ministr státního pokladu Dawid Jackiewicz využil svého nově nabytého práva téměř okamžitě – 6. ledna 2016 rozhodl, že novým ředitelem Polské televize bude Jacek Kurski. Ten měl sice mediální zkušenost, nikoliv však jako vedoucí pracovník v mediálním sektoru, jak to do přijetí novely vyžadoval zákon, ale jako řadový publicista a přispěvatel. Důležitější však byla jeho politická afiliace. Mezi lety 2005 a 2009 seděl v Sejmu za stranu PiS a později, mezi lety 2015 a 2016 vykonával funkci náměstka ministra kultury. V médiích se také objevily informace, že se měl údajně podílet na kampani Andrzeje Dudy⁴ – kandidáta PiS (Lebduška, 2020). Jeho účast na

⁴ Vztah mezi Kurským a Dudou však nebyl vždy nejlepší – v roce 2020 si totiž prezident podmiňuje podpis zákona o dofinancování TVP částkou přes dvě miliardy zlotých odvoláním Kurského z křesla ředitele TVP. Důvodem mělo být údajné zesměšňování prezidenta v TVP (Lebduška, 2020). Na začátku roku 2020 byl skutečně Kurský odvolán, avšak po červencových prezidentských volbách byl znovu zvolen jako ředitel což Lebduška označuje jako absolutní ponížení znovuzvoleného prezidenta Dudy předsedou PiS Jarosławem Kaczyńským (Lebduška, 2020).

kampaních začala však už dříve – právě ve zmiňovaném volebním roce 2005. Byl to právě Kurski kdo začal dnes již proslulou německou linku spjatou s Donaldem Tuskem. Šířil nepravdivé informace o tom, že Tuskův dědeček dobrovolně narukoval do Wehrmachtu, což následně Kaczyńskému ve volbách nesmírně pomohlo a Kurskému se začalo přezdívat „Kaczyńského bulterier“ jak píše Michal Lebduska (2020) ve svém příspěvku Dobrá i špatná zpráva z Varšavy.

Obavy z ovlivňování zpravodajství a zasahování do personálních záležitostí se potvrdily hned v prvních měsících roku 2016. Výpověď dostalo přes 200 novinářů, a to včetně těch nejznámějších osobností z televizních obrazovek. Další byli sesazeni na nižší posty nebo jim již nebylo umožněno vystupovat v reportážích. Mnoho z dosavadních reportérů bylo nahrazeno ultrakonzervativci spojenými s PiS, jako například moderátory z televize Republika nebo TV Trwam (Harzer, 2020). Hlavní zpravodajská relace – *Wiadomości* se staly „výkladní skříní nové doby veřejnoprávních médií“ (Harzer, 2020). Ostatně o tom také vypovídá obsahová analýza KRRiTu, kterou si vyžádala opozičně laděná programová rada TVP. O detailech této zprávy se rozepíšu v další části mé práce.

Těmito změnami však nebylo docíleno konečného cíle snah vlády. V důvodové zprávě z prosince 2015 v části „Odůvodnění“ stojí v prvních větách následující:

Navrhovaný zákon představuje první fázi reformy polských veřejnoprávních médií, jejímž cílem je vytvoření systému národních médií. Jeho pilíři budou instituce, které nebudou mít charakter akciových společností a kterým budou zajištěny stabilní zdroje financování. Vytvoření nového systému organizace a financování národních médií vyžaduje několik měsíců intenzivní práce a bude dalším krokem reformy (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2015).

Cílem tedy nebylo zajistit si pouze proces dosazování vedení dle vlastního výběru, ale zcela změnit charakter obchodní struktury i financování „národního“ média. Schválená novela sama sebe časově omezovala – v textaci byla platnost zákona, bez dalšího vysvětlení nebo plánovaného postupu, vymezena do 30. června 2016 (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2016).

Právo a Spravedlnost přichází s návrhem tří zákonů, které mají vstoupit v platnost po vypršení platnosti předchozí novely, 20. dubna 2016. Jedná se konkrétně o Zákon o národních

médiích, Zákon o audiovizuálním poplatku a Zákon prováděcí. Cílem těchto změn, jak již bylo naznačeno v důvodové části předchozí novely, bylo zrušení obchodního modelu veřejnoprávních médií jako akciových společností se stoprocentním vlastnickým podílem státu a vytvořit nová, národní média fungující jako samostatné právnické osoby (Kunc, 2017). Součástí reformy byla také opětovná změna v systému dosazování vedení do čela médií. Nově se této pravomoci měla ujmout nově vzniklá šestičlenná Rada národních médií, jejíž členové by měli být po dvou vybírání Sejmem, Senátem i prezidentem a Rada měla de facto nahradit dosavadní dozorčí rady (Kunc, 2017). Další podstatnou částí reformy byl i nový systém financování národních médií. Dosavadní systém, ve kterém domácnost platila poplatek na základě přihlášeného přijímacího zařízení se měl změnit na systém založený na přihlášení k odběru elektřiny (Kunc, 2017). V podstatě tedy všechny domácnosti s výjimkou zákonem osvobozených osob měly platit měsíční paušál svému dodavateli elektrické energie. Ten dále vybrané poplatky měl převádět do Radou národních médií řízeného Fondu národních médií, jenž by financoval jednotlivé instituce.

Jisté obavy ze zachování sekulárního charakteru vysílání vyvolala pasáž zmiňující křesťanské hodnoty jako základní princip fungování médií. Tento ambiciózní plán velké mediální reformy se ale nepodařilo prosadit, a to pravděpodobně kvůli oznamovací povinnosti vůči Evropské unii. Do médií to oznámil 8. června náměstek ministra kultury Krzysztof Czabański s tím, že tento proces je příliš časově náročný na to, aby ho polští zákonodárci mohli nyní podstoupit a vyvarovali se tak legislativnímu vakuu (Kunc, 2017). Vláda proto musela rychle přijít s náhradním zákonem – tím se stal tzv. překlenovací zákon o Radě národních médií, který do Sejmu PiS předložila 7. června 2016 a měl být v platnosti pouze tak dlouho, dokud nebude možné přijmout plnou reformu (Kunc, 2017). Sejm zákon schválil 22. června, 24. června Senát neměl námitek a 27. června, čili tři dny před koncem platnosti původní novely, ji podepsal prezident Duda (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2016). Do nové podoby zákona se dostalo převedení pravomocí v oblasti jmenování vedení veřejnoprávních médií z rukou ministra státního pokladu do nově zřízené Rady národních médií, vytvoření nové programové rady jakožto poradního orgánu (tři členové navrženi vládou, dva členové navrženi opozicí) a snížení počtu členů KRRiT na tři. Reforma financování se do zákona nedostala (Kunc, 2017).

V prosinci 2016 se novelou (ještě tou původní z konce roku 2015) zabýval Ústavní soud. Návrh podala skupina opozičních poslanců a zvlášť také ombudsman. Ombudsman ve svém dopise

zmiňuje nebezpečnost a obavy z nastavení, kdy jsou vedoucí orgány přímo podřízené vládnímu činiteli (tedy ministři státního pokladu) a mohou zde vznikat nátlaky na respektování politicko-mediálních zájmů vládní strany (Kunc, 2017). Poslanci poté kritizovali i způsob přijetí zákona. Celý proces probíhal ve zrychleném jednání a to bylo dle nich vzhledem k vážnosti tohoto zákona problémové (Kunc, 2017). Poslanci se v dopisu zmiňují o neústavním opomíjení role KRRiT, jakožto v ústavě zakotveného regulátora, který byl z rozhodovacího procesu zcela vyňat (Kunc, 2017).

Ústavní soud shledal, že některé změny obsažené v novele nebrání efektivnímu výkonu ústavních funkcí KRRiT a byly přijaty v rámci pravomocí vlády (Trybunał Konstytucyjny, 2016). Ústavně v pořádku bylo upravení způsobu jmenování vedení veřejnoprávních médií, opuštění výběrového řízení na tyto pozice či snížení počtu členů dozorčích a správních rad. Vláda rovněž mohla upravit kritéria výběru členů vedení, aniž by tím ohrozila ústavní postavení KRRiT (Trybunał Konstytucyjny, 2016). Za neústavní však byla označena ustanovení, která zcela vyloučila KRRiT z procesu jmenování vedení veřejnoprávního rozhlasu a televize (Trybunał Konstytucyjny, 2016). Soud nestanovil konkrétní způsob, jakým by měl zákonodárce zajistit účast KRRiT v procesu jmenování a odvolávání vedení veřejnoprávních médií, ale konstatoval, že přijaté změny vedly k jejímu úplnému vyloučení z rozhodovacího procesu (Trybunał Konstytucyjny, 2016). To podle Tribunálu znemožňuje efektivní výkon jejích ústavních funkcí. KRRiT proto musí být do tohoto procesu znovu zapojen, aby mohl nadále plnit svou roli v souladu s ústavním pořádkem.

2.3.2 Justice

V oblasti práva se objevují první sporné kroky vládní strany hned po vyslovení důvěry vládě. Prezident Duda (za PiS) udělil Mariuszovi Kamińskému, novému ministři pro koordinaci tajných služeb, milost. Kamińský byl obžalován za zneužití pravomoci veřejného činitele, když během svého mandátu v čele Centrálního protikorupčního úřadu organizoval korupční machinace se státními pozemky. V květnu 2015 za to byl i nepravomocně odsouzen (Minárik, 2015). Je to mimochodem ta stejná korupční kauza, která v roce 2007 způsobila rozpad vlády a Andrzeje Leppera, předsedu koaliční strany Samoobrona, přiměla ke spáchání sebevraždy. Je na uvaženou, jak se v tomto případě promítají argumenty zákonné pravomoci udělovat milosti a zasahování do

probíhajících soudních případů. „Prezident Duda jako právník dobře ví, že porušil nejen ústavu, ale i dobré mravy, když osvobodil stranického kolegu z PiS“ (Minárik, 2015). Profesor práva Stanisław Waltoś, vyjádřil názor, že prezident nemůže udělit milost během probíhajícího soudního procesu, čímž naznačil, že omilostnění před pravomocným rozsudkem je protiústavní (Onet.pl, 2024). Se stejným tvrzením pak přišel také Nejvyšší soud, který ve svém prohlášení konstatuje, že prezident může milosti udělovat pouze v pravomocně ukončených případech. V roce 2023 tak byl Kamiński odsouzen na dva roky vězení (Onet.pl, 2024; Kośc, 2023). Web ČT24 poté komentuje aféru takto: „Bývalý vicepremiér a ministr obrany Tomasz Siemoniak za Občanskou platformu označil omilostnění Kamińského za *prvotní hřích* nové vlády PiS“ (ČTK, 2015).

Dalším kontroverzním krokem bylo spojení funkce nejvyššího státního zástupce s funkcí ministra spravedlnosti. V té době – v roce 2016 – to byl Zbigniew Ziobr, který si takto „přilepšil“. Pro Polsko však tato dvojitá funkce nebyla novinkou, stejně spojené byly tyto funkce již v minulosti a to až do roku 2010, kdy je rozdělila vláda Občanské platformy (Solak, 2018). „V domácím prostředí by takové sloučení bylo velmi neobvyklé a obtížně představitelné. Pozice ministra spravedlnosti je funkcí v exekutivě a bývá tradičně obsazována dle politického klíče v rámci rozdělování ministerstev. Funkce státního zástupce by pak měla být apolitická, odborná a nestranná, jak praví Zákon o státním zastupitelství, který mimo jiné vylučuje, aby se státní zástupce nechal ovlivnit zájmy politických stran“ (Solak, 2018). Nový šéf státních zastupitelů a ministr spravedlnosti v jedné osobě se bez delšího čekání pustil do velkých personální změn. Amnesty International o tom píše ve svém článku „Wolne Sądy, Wolni Ludzie“. V oblasti státního zastupitelství došlo k téměř úplné výměně vedení na všech úrovních. V roce 2016 bylo vyměněno všech 11 vedoucích regionálních prokuratur (100 %), dále 44 z celkových 45 vedoucích okresních prokuratur (98 %) a 307 ze 342 vedoucích na nejnižší – obvodní – úrovni (90 %) (Amnesty International, 2016). Tato čísla ukazují na bezprecedentní zásah do personální struktury prokuratur, který měl výrazný dopad na jejich nezávislost a vnímanou důvěryhodnost.

Reformy ústavního tribunálu

Nyní se dostáváme k podstatnějším problémům v justici, které vyvstaly již v červnu 2015 za vlády Občanské platformy. V rámci změn Zákona o Ústavním tribunálu jmenovala vlády OP

pět soudců ÚT ještě před koncem jejich mandátu (Solak, 2018). Jejich jmenování, respektive volba, měla běžně proběhnout až po parlamentních volbách. Mandát dalšího parlamentu vzniknul 12. listopadu, tři soudci měli nastoupit do funkce 7. listopadu a dva 3. a 9. prosince.

V dubnu 2016 zaznamenává OP prudký pokles preferencí. V březnu toho roku dosahuje svého preferenčního maxima na 37 % a do říjnových voleb se právě v červnu dostává na své minimum, a to 23 % (Politico, 2025). Propad mohl být spjat s více faktory. Jmenovat můžeme korupční kauzy Tašmy Prawdy, „opotřebovanost“ značky OP, který byla u vlády nepřetržitě od roku 2007, změny v kampani PiS, která se přestala prezentovat jako radikální pravicová strana, ale snažila se působit jako strana pro obyčejné lidi,⁵ zvýšení věku odchodu do důchodu a v neposlední řadě i selhání v mobilizaci mladých voličů, které si přetahuje nové protestní hnutí Kukiz'15 (které má získat více než 20 % hlasů).

S poskvřenou reputací a propadajícími se volebními průzkumy můžeme mluvit o jisté politické strategii. Domnívám se, že OP muselo být v červnu jasné, že šance na sestavení příští vlády jsou příliš malé a jmenování soudců ještě před volbami jim tak mohlo zajistit větší politickou kontrolu (resp. její zachování). Objevuje se však i argument, že volba byla čistě pragmatická a měla zajistit, že soudcovská křesla nezůstanou prázdná v mezidobí konce soudcovských mandátů a ustanovením nové vlády (Kustra, 2016).

Krise ústavního tribunálu

Po volbách sestavuje vládu PiS a prezident Duda odmítá přijmout sliby všech pěti zvolených soudců. Samotný Ústavní tribunál (ÚT) pak ruší jmenování dvou posledních (prosincových) soudců ještě bývalou vládou (Solak, 2018). 19. listopadu schválí poslanci nového parlamentu dodatek k původní novele zákona o Ústavním tribunálu, který jim umožňuje zvolit všech pět soudců znovu, zkracuje délku mandátu současného předsedy Ústavního tribunálu a původní volbu prohlašuje za neplatnou (Kustra, 2016). 2. prosince jsou jmenováni noví soudci, a to ještě před tím, než nový dodatek vešel v platnost, 3. prosince prezident přijímá přísahu čtyř z nich, přísahu skládá pátý 9. prosince (Kustra, 2016). Ústavní soud ale, rovněž 3. prosince, vydal prohlášení, že předchozí parlament měl právo vybrat tři soudce, většina dodatku z 19. listopadu je

⁵ Volební program PiS 2015 „Dobrá změna“ – změna, která byla prezentována jako určená pro obyčejné lidi odvržené předchozí vládou.

protiústavní a prezident nemá právo odmítnout složení přísahy ústavních soudců (Kustra, 2016). Ze zákona je kanclář premiéra povinna soudní rozhodnutí okamžitě zveřejnit, to se však v tomto případě nestalo, neboť kancléřka Beata Kampa tak odmítla udělat argumentujíc předsedovi Ústavního tribunálu, že schvalování daného usnesení proběhlo v nedostatečném počtu pěti soudců a je tedy neplatné a podmiňovala si zákonnost usnesení hlasováním celého tribunálu (Kustra, 2016). Předseda Ústavního tribunálu ji v odpovědi na její dopis utvrdil v tom, že hlasování bylo platné, ústavní a že nemá právo věc zdržovat (Kustra, 2016). Soud zároveň prohlásil, že tři původně zvolení soudci jsou právoplatnými soudci i bez složení přísahy před prezidentem, jelikož jeho funkce v procesu je pouze formalitou (Siedlecka, 2015). Po téměř dvou týdnech bylo 16. prosince 2015 rozhodnutí zveřejněno ve sbírce zákonů. (Kustra, 2016)

Na začátku prosince vstoupili noví soudci do budovy ÚT a předseda Andrzej Rzepliński jim přidělil kanceláře. Kvůli vzniklým duplicitám v křeslech tří soudců, jim však nebyla přiřazena žádná agenda, a to do doby než se situace vyjasní (Goettig, 2015). 22. prosince byla přijata novela, která stanovila, že Tribunál má ve většině případů rozhodovat v plném složení, což vyžaduje účast nejméně 13 soudců z 15 (do té doby bylo vyžadováno alespoň 9 soudců), Generální shromáždění Tribunálu bylo zbaveno pravomoci ukončovat mandát soudců Ústavního tribunálu, přičemž nově tato pravomoc připadla do rukou prezidentovi nebo ministrovi spravedlnosti v rámci tzv. disciplinárního řízení (Goettig, 2015). Podle novely se také musely řízení o jednotlivých návrzích projednávat v tom pořadí, ve kterém přišly a řízení nemohlo probíhat dříve než po třech měsících od doručení oznámení; v případech, kde bylo vyžadováno zasedání celého Tribunálu to pak bylo minimálně šest měsíců čekání před zahájením jednání (Goettig, 2015). De facto tak bylo ÚT znemožněno okamžitě reagovat na akutní případy.

Prezident Andrzej Duda zákon podepsal 28. prosince 2015 a svůj krok odůvodnil tím, že podle jeho názoru „přispívá k posílení postavení a situace Ústavního tribunálu“. Téhož dne byl zákon zveřejněn ve Sbírce zákonů a nabyl účinnosti (Deutsche Welle, 2015).

Dne 9. března 2016 vydal Ústavní tribunál v dvanáctičlenném složení rozsudek ve věci K 47/15. Tribunál rozhodl, že zákon z 22. prosince 2015 je v celém rozsahu protiústavní (Polish Helsinki Foundation for Human Rights, 2016). Podle soudců Sejm porušil mimo jiné zásadu projednávání návrhu zákona ve třech čteních. Tribunál také podrobně objasnil, v čem spočívá neústavnost jednotlivých ustanovení zákona. V odůvodnění rozsudku soudci zdůraznili, že

rozhodnutí Ústavního tribunálu jsou konečná a mají obecně závaznou právní sílu okamžikem jejich vyhlášení v jednací síni (Polish Helsinki Foundation for Human Rights, 2016). To znamená, že presumpce ústavnosti napadeného zákona zaniká okamžikem vyhlášení rozsudku.

Premiérka Szydło opět oznámila, že rozsudek nezveřejní, neboť jeho projednávání se neřídilo právě tím zákonem, který soud ruší (Polish Helsinki Foundation for Human Rights, 2016). V tomto kontextu, se před projednáváním těchto bodů objevila debata, která upozorňovala na paradox, který by to způsobilo. Pokud by se Tribunál novým zákonem při jednání řídil, tak by ho de facto uznal, jeho zrušením by ale zároveň zpochybnil vlastní rozhodnutí, neboť základ, na kterém by soud rozhodnul, by byl neplatný (Polish Helsinki Foundation for Human Rights, 2016). Zkráceně řečeno, kdyby se novým zákonem Tribunál řídil, tak by jej zároveň uznal a zároveň zrušil způsobem, který zneplatňuje rozsudek o jeho zrušení. Ministr spravedlnosti Zbigniew Ziobro prohlásil, že „soudci Ústavního tribunálu se neúspěšně pokusili vydat rozsudek, který vydat nemohli“, a proto podle něj nemá právní účinnost (Polish Helsinki Foundation for Human Rights, 2016).

Po zdoluhavých soudních i mimosoudních procesech byly dne 5. června 2018 rozsudky z 9. března, 11. srpna a 7. listopadu 2016 zveřejněny ve Sbírce zákonů (Internetowy System Aktów Prawnych, 2018).

Národní rada soudnictví

V roce 1989 je po komunistické zkušenosti s justicí, kdy soudci byli vybíráni státem (resp. Komunistickou stranou) z kádrových rezerv, zřízena Národní rada soudnictví (KRS; Krajowa rada sądownictwa) s cílem přesunout moc nad výběrem soudců z exekutivní úrovně na úroveň soudní. Jako ústavní orgán měla střežit nezávislost soudů i soudců samotných. V roce 1990 pak KRS hraje ústřední roli v dekomunizaci polské justice a je pověřena volbou všech nových soudců Nejvyššího soudu. Krzysztof Skotnicki (2020) ve své práci *Problem konstytucyjności składu obecnej Krajowej Rady Sądownictwa w Polsce* píše, že ústava z roku 1997 vyjasnila roli a složení KRS, nově měla sestávat z 25 členů, z čehož většinově byli zastoupení soudci. Konkrétně bylo složení Rady voleno následovně: předseda Nejvyššího soudu, ministr spravedlnosti, předseda Nejvyššího správního soudu, osoba jmenovaná prezidentem, patnáct soudců ze soudů všech instancí, čtyři poslanci voleni Sejmem a dva senátoři voleni Senátem. Ačkoliv to ústava explicitně neurčuje, byl obecně

respektován postup volení patnácti soudců ostatními soudci, kvůli zachování dělby moci a soudní nezávislosti. Tento postup byl praktikován až do roku 2017, kdy se vládní PiS snaží schválit reformu KRS.

Dne 20. června 2017 vydal Ústavní tribunál rozsudek, který se týkal interpretace článku Ústavy, jenž stanovuje, že členy KRS je patnáct soudců volených „z řad soudců Nejvyššího soudu, obecných soudů, správních soudů a vojenských soudů“ (Skotnicki, 2020).

V tomto rozsudku Ústavní tribunál (v tehdejší sporné složení) uvedl, že Ústava výslovně nestanoví, že tito soudci musejí být voleni jinými soudci. Podle Ústavního tribunálu článek 187 odst. 1 bod 2 Ústavy pouze říká, že tyto osoby jsou voleny z řad soudců, ale neurčuje, kdo má tyto soudce volit a vyřešení této otázky (tedy, kdo má soudce do Rady volit) přenechal zákonodárcům (Skotnicki, 2020). 12. července byla Sejmem schválená novela prezidentem Dudou k velikému překvapení vetována. Duda kritizoval příliš velkou moc nad výběrem soudců vládní stranou. Novela totiž počítala s tím, že všech patnáct členů bude volit Sejm prostou většinou (což znamenalo absolutní kontrolu nad hlasováním), ministr spravedlnosti bude rozhodovat o jednotlivých nominacích a v neposlední řadě také okamžité ukončení mandátu všech soudců a dosazení nových. Pro přehlasování veta vládní strana neměla dostatek hlasů a přistoupila na prezidentův návrh, který požadoval volení třípětinovou většinou (ale pokud není dosažena, tak se v druhém kole hlasuje opět většinou prostou) a menší (avšak stále znatelný) vliv ministra spravedlnosti v této věci (Skotnicki, 2020). 8. prosince 2017 byla novela přijata. Na stránkách Sejmu se k přijetí zákona píše: „Reforma KRS zvýší míru demokratizace procesu výběru kandidátů do Rady a zároveň jej učiní objektivnějším. Rovněž zavede civilizované, evropské standardy. Je odpovědí na silné společenské očekávání změn v polském soudnictví.“ (Wydział Komunikacji Społecznej i Promocji Ministerstwo Sprawiedliwości, 2017)

Reforma vzbudila velkou vlnu kritiky. Bylo upozorňováno na narušení ústavně požadované proporce ve složení KRS a přiznání příliš velké moci Sejmu (Skotnicki, 2020). Krzysztof Skotnicki (2020) rovněž sdílí názor, že argumentace opírající se o jazykový výklad článku 187 odst. 1 bodu 2 Ústavy, bez zohlednění celkového kontextu a základních principů Ústavy, je chybná. Soudci zvolení nově politizovanou Národní radou soudnictví jsou nazýváni jako neo-soudci (*neo-sędziowie*) a jejich legitimita je nadále zpochybňována. To vyvolává značnou míru právního chaosu, kdy rozsudky neo-soudců jsou bojkotovány.

Další změny v justici

Stejně jako druhá schválená verze zákona o KRS byla 12. července 2017 přijata i obecnější reforma justice. Ta snižovala věkovou hranici pro odchod soudců obecných soudů a státních zastupitelů do důchodu. Nově se hranice snížila z šedesáti sedmi let pro všechny na šedesát let pro ženy a šedesát pět let pro muže. Kromě toho zákon udělil ministru spravedlnosti pravomoc prodloužit aktivní službu soudců po dosažení tohoto věku, což vyvolalo obavy ohledně nezávislosti soudnictví, neboť rozhodnutí ministra nebyla vázána jasnými kritérii a nebylo možné je soudně přezkoumat (Soudní dvůr Evropské unie, 2019). Evropská Komise 29. července 2017 Polsko vyzvala ke stažení tohoto zákona.

Stejná změna čekala kromě soudů obecných i Soud Nejvyšší (který mimochodem kontroluje i výsledky voleb). Doba odchodu do důchodu se snížila ze sedmdesáti na šedesát pět let, s tvrzením, že odstranění mnoha starších soudců modernizuje soudnictví a vymýtí korupci (DW, 2019). To zapříčinilo nucený odchod 20 z celkových 72 soudců včetně předsedkyně Nejvyššího soudu (DW, 2019).

V červenci 2018 PiS zakládá disciplinární komoru Nejvyššího soudu. Byla zřízena jako nová komora Nejvyššího soudu, která nepodléhala dohledu předsedy Nejvyššího soudu. Měla vlastní rozpočet a administrativní zázemí (TVN24, 2018). Sloužila jako disciplinární soud první a druhé instance pro soudce Nejvyššího soudu. Fungovala jako odvolací instance v případech týkajících se soudců obecných soudů (okresních, krajských a odvolacích soudů). To bylo vnímáno jako pokus o umlčení kritických hlasů uvnitř justice. Dříve byly kasační stížnosti v disciplinárních řízeních směřovány do trestní komory Nejvyššího soudu, kde se určovaly soudní senáty pro případy soudců a dalších právníků obviněných z porušení zákona nebo profesní etiky. Podle nových předpisů se šestnáct soudců této nové komory Nejvyššího soudu zabývalo disciplinárními případy svých kolegů i dalších právních profesionálů. Žalobu v těchto případech mohli mimo běžných zmocněnců podávat také „mimořádní disciplinární zmocněnci“, kteří mohli být jmenováni zástupci prezidentem Polské republiky a v druhé řadě ministrem spravedlnosti a generálním prokurátorem (TVN24, 2018). Na jejich pokyn tak mohlo být spuštěno disciplinární řízení s kterýmkoliv

soudcem Nejvyššího soudu. Pro TVN24 Piotr Schramm vypovídá o možném dopadu na justiční pracovníky:

Představme si, že přijdu do televize a prohlásím, že podle mého nejlepšího úsudku směřuje strana Právo a spravedlnost k zavedení autoritářské vlády, což znamená hrozbu diktatury. Poté jeden z členů PiS nebo jakákoli jiná osoba podá žádost k disciplinárnímu zmocnění regionální advokátní komory, jejímž jsem členem, aby mi bylo uloženo disciplinární opatření, protože žadatel se domnívá, že toto prohlášení není v souladu s důstojností advokátského povolání. Domnívám se, že disciplinární zmocněnec správně odmítne zahájit takové řízení, protože advokát má právo na hodnocení politicko-právní situace v zemi na základě svých znalostí a zkušeností. Ale proti takovému rozhodnutí se mohou strany odvolat. Nakonec to vede k dovolacímu řízení před Disciplinární komorou Nejvyššího soudu. V důsledku toho může Disciplinární komora rozhodnout, že vzhledem k tomu, že mé výroky v této věci jsou trvalé a trvají již tři roky, mě má zbavit práva vykonávat advokacii (TVN24, 2018).

Kruh ovládnutí polské justice se nám tak uzavírá v rukou PiS, strana má majoritní zastoupení v Ústavním tribunálu, ministr spravedlnosti ovládá prokuraturu, omezením věkového stropu výkonu mandátu se zbavila množství soudců Nejvyššího i obecních soudů a výběr nových měla také ve svých rukou díky ovládnuté KRS. A přece kdyby někdo ze soudců nesouzněl s vládní politikou, tak mohl být stíhán nebo přinejmenším zastrašován Disciplinární komorou. Mimo oficiální cesty, jak soudce přimět k „poslušnosti“ se pravidelně objevovaly očeřující kampaně ve veřejnoprávních a provládních médiích. Soudci jsou v ní obviňováni z poškozování zájmů Polska a čelí kvůli tomu nejrozličnějším výhrůžkám, zejména na sociálních sítích, jak píše Amnesty International (2021) ve svém článku „Nezávislá justice v rozkladu. V Polsku dál přituhuje“. Petr Janyška (2019) ve svém článku „Polští soudci pracují v atmosféře strachu, zastrašoval je přímo stát“ na iRozhlas upozorňuje na odkrytou aféru se zastrašováním soudců. Polští novináři odhalili tajnou skupinu, která více než rok systematicky zastrašovala soudce nepohodlné vládní straně, šířila pomluvy, zveřejňovala soukromé informace, adresy, detaily z osobního života, a dokonce rozesílala výhrůžné zprávy. Předsedkyně Nejvyššího soudu například obdržela stovky výhrůžných

dopisů. Šokující na celé kauze je, že tato skupina neoperovala ze stínů podsvětí, ale přímo z ministerstva spravedlnosti a vedl ji náměstek ministra. Skupinu tvořili lidé dosazení do funkcí v rámci justičních čistek. Cílem této kampaně byli především soudci, kteří se vzepřeli plánům Jaroslawa Kaczyńského ovládnout polské soudnictví (Janyška, 2019). Podle ombudsmana Adama Bodnara dnes polští soudci pracují ve strachu – pokud nejsou loajální k vládoucí straně, mohou čelit perzekuci, zatímco loajální soudci jsou rychle povyšováni (Janyška, 2019).

3. dubna 2019 zahájila Evropská komise řízení s Polskem ve sporu o Disciplinární komoru (Evropská komise, 2020).

Kroky druhé vlády PiS lze v souladu s odbornou literaturou považovat za klasický příklad tzv. autokratického legalismu (Scheppelle, 2018), tedy oslabování liberálně-demokratických principů prostřednictvím zákonných, avšak účelových a selektivně aplikovaných mechanismů. Převzetí kontroly nad veřejnoprávními médii, koncentrace moci v justici, zpochybňování autority Ústavního tribunálu a vznik disciplinárního mechanismu proti kritickým soudcům představují projevy demokratického backslidingu. Výrazná centralizace moci, politizace klíčových institucí a marginalizace ústavních brzd a protivah ukazují, že šlo o komplexní a cílený proces přetváření režimu směrem k tzv. iliberální demokracii.

2.4 Vládní období 2019–23

2.4.1 Justice

V návaznosti na řízení spuštěné 3. dubna 2019 bylo 8. dubna 2020 Polsku přikázáno okamžité zrušení Disciplinární komory. Soudní dvůr EU (SDEU) uznal, že ačkoli členské státy mají pravomoc organizovat své vlastní soudní systémy, „zůstává faktem, že při výkonu této pravomoci jsou členské státy povinny dodržovat své závazky vyplývající z práva EU.“ (Court of Justice of the European Union, 2020). Rozsudek okamžitě popudil vládní politiky a například zástupce ministra spravedlnosti umístil na síť Twitter tento příspěvek: „Soudní dvůr EU nemá pravomoc posuzovat, natož pozastavovat činnost ústavních orgánů členských států. Dnešní rozhodnutí je uzurpačním aktem porušujícím suverenitu Polska“ (Kaleta, 2020).

20. prosince 2019 byly přijata novela zákona o organizaci obecných soudů, zákonu o Nejvyšším soudu a dalších zákonech. Přijetí zákona bylo polskou reakcí na listopadový rozsudek

Soudního dvora Evropské unie, který úkoloval polský Nejvyšší soud s rozhodnutím o nezávislosti nově vytvořené Disciplinární komory a KRS (Wanat, 2020). Často se můžeme setkat i s přezdívkou „náhubkový zákon“. Michał Mistygacz ve svém článku „Modus Operandi of the Erosion of the Rule of Law in Poland – Experience in 2015–2023“ píše, že

Soudce nesl disciplinární odpovědnost za úřední pochybení, pokud: podnikl kroky nebo opomenutí, které mohly zabránit nebo významně narušit fungování soudní moci; podnikl kroky, které zpochybňovaly existenci služebního poměru soudce, platnost jmenování soudců nebo oprávnění ústavního orgánu Polské republiky; a pokud se zapojil do veřejné činnosti neslučitelné se zásadami soudcovské nezávislosti a nestrannosti. V souvislosti s takto vágně definovaným disciplinárním deliktem byly zavedeny téměř absolutní sankce ve formě přeražení na jiné služební místo nebo odvolání soudce z funkce (Mistygacz, 2024).

Jinými slovy tedy soudci mohli být stíháni kvůli zpochybňování neo-soudců nebo za veřejné vyjadřování se k politickým reformám či reformám justice. Opatření má tedy odstrašující účinek na svobodu projevu soudců a vláda tím umlčuje případnou kritiku (Amnesty International, 2021). 29. dubna 2020 Evropská unie kvůli tomu zahájila vůči Polsku další řízení pro porušování práva EU. Server Politico cituje Věru Jourovou: „Nový zákon o soudnictví podkopává soudní nezávislost polských soudců a není slučitelný s právem EU. Navíc tento zákon brání polským soudům v přímém uplatňování některých ustanovení práva EU, která chrání soudní nezávislost, a v předkládání předběžných otázek týkajících se těchto záležitostí Soudnímu dvoru EU.“ (Wanat, 2020).

Polská vláda tvrdí, že instituce EU – jak Evropská komise, tak Soudní dvůr EU – nemají pravomoc zasahovat do vnitrostátních soudních reforem země. Vláda PiS se bránila tím, že organizace soudnictví spadá do výlučné národní pravomoci (Wanat, 2020).

Protože Polsko své stanovisko nezměnilo, postoupila Komise 30. října 2020 případ do další fáze, zaslala Polsku odůvodněné stanovisko (druhá fáze řízení) a dala dvouměsíční lhůtu k nápravě, jinak hrozila žaloba u Soudního dvora EU (Cardiff EDC, 2020). K nápravě nedošlo a Komise tedy přistoupila k oficiální žalobě. Dne 15. července 2021 vydal Soudní dvůr EU zásadní rozsudek ve sporu Evropská komise vs. Polsko. Soudní dvůr v něm jednoznačně rozhodl, že polský

disciplinární režim zavedený pro soudce Nejvyššího soudu a obecné soudy není slučitelný s právem EU (Wahl, 2021). Rozsudek Polsku uložil neprodleně zjednat nápravu a uvést situaci do souladu s právem EU (Wahl, 2021). To, že se vynesení rozsudku blíží, Polsko vědělo, neboť pouhý jeden den předem, tedy 14. července 2021, polský Ústavní soud vynesl známé prohlášení o nadřazenosti polského práva nad tím evropským, a tedy, že se Polsko nemusí řídit rozsudky SDEU (Wahl, 2021). Jelikož ani po rozsudku v létě 2021 Polsko nezjednalo okamžitou nápravu (disciplinární komora nadále fungovala a nové disciplinární řízení dle „náhubkového“ zákona nebylo pozastaveno), přistoupila EU k dalším krokům. Evropská komise v září 2021 rozhodla podat k Soudnímu dvoru návrh na uložení penále (periodické pokuty) Polsku, aby si vynutila splnění červencového předběžného opatření (Wahl, 2021).

Největší rozruch a obavy však vyvolal nechvalně známý rozsudek polského Ústavního tribunálu zpochybňující nadřazenost evropského práva tomu polskému. Tehdejší premiér Mateusz Morawiecki požádal Tribunál o posouzení, zda Smlouvy o EU (zejména čl. 1, čl. 4 odst. 3 a čl. 19 odst. 1) umožňují orgánům EU „překračovat své kompetence“ při zasahování do národní justice. Ústavní tribunál v rozhodnutí konstatoval, že části Smluv o EU nejsou v souladu s polskou ústavou, polská ústava má přednost před právem EU, pokud se unijní instituce chovají mimo rámec svěřených kompetencí a že Soudní dvůr EU nemá právo přezkoumávat způsob jmenování nebo odvolávání soudců v Polsku, neboť jde o vnitrostátní kompetenci (Trybunał Konstytucyjny, 2021).

Dne 27. října 2021 vydal Soudní dvůr EU (v řízení o předběžném opatření) rozhodnutí, kterým Polsku uložil penále ve výši jeden milion eur za každý den, po který nebude uposlechnuto dřívější nařízení soudu o pozastavení činnosti disciplinární komory (Soudní dvůr Evropské unie, 2021). Šlo o historicky nejvyšší denní pokutu, jakou Soudní dvůr kdy členskému státu udělil v souvislosti s porušováním zásad právního státu. Smyslem tohoto opatření bylo přimět Polsko k okamžitému zastavení činnosti disciplinární komory, neboť pokračující fungování tohoto orgánu bylo Soudním dvorem shledáno jako hrozba pro nezávislost soudnictví a pro jednotné uplatňování unijního práva (Soudní dvůr Evropské unie, 2021).

Polská vláda reagovala na uložení penále odmítavě a bojovně. Okamžitě po rozhodnutí SDEU uvedla, že disciplinární komoru v rámci širší reformy justice zruší, avšak nepodřídila se okamžitě – konkrétní plán ani lhůtu rozpuštění komory tehdy nepředstavila, jak píše server Reuters (2021). Současně bylo Polsko pokutováno částkou 500 000 eur denně za provoz dolu Turów na

hranici s Českem – v tomto případě se polská vláda odmítla podřídit rozsudku SDEU a dále pokračovala v těžbě (Reuters, 2021). Náměstek ministra spravedlnosti Sebastian Kaleta obvinil Soudní dvůr, že ignoruje polskou ústavu a rozhodnutí polského Ústavního tribunálu (Reuters, 2021). Tyto výroky ilustrují postoj Varšavy, která pokutu líčila jako politický nátlak ze strany EU a zdůrazňovala domnělý rozpor mezi unijním právem a polským ústavním pořádkem. Milionová denní pokuta začala oficiálně nabíhat od 3. listopadu 2021 a v plné výši běžela po dobu téměř 18 měsíců. Teprve v červnu 2022 polský parlament schválil novelu zákona o Nejvyšším soudu, která disciplinární komoru formálně rušila (nahrazena měla být novou Komorou profesní odpovědnosti). Tato změna však zcela neuspokojila EK ani SDEU, protože v praxi nebyly splněny všechny podmínky nezávislosti (nová komora byla zřízena ze značné části stejnými soudci jako ta předchozí) (Reuters, 2022). S ohledem na částečný pokrok přistoupil Soudní dvůr až 21. dubna 2023 k úpravě výše penále – rozhodl o snížení pokuty na 500 000 eur denně s platností od tohoto data (Körömi, 2025). Tím Soud zohlednil, že legislativní změna z června 2022 do určité míry naplnila požadavek pozastavit dosavadní systém (Körömi, 2025). Avšak až konečný rozsudek Soudního dvora v hlavní věci (C-204/21) vyneseny 5. června 2023 formálně ukončil povinnost platit penále (Körömi, 2025).

Vzhledem k délce období a postupnému snížení na polovinu se celková nasčítaná pokuta vyšplhala zhruba na 320 milionů eur (Körömi, 2025). Polsko tuto částku odmítalo zaplatit přímo, proto Evropská komise přistoupila k jejímu vymáhání formou zápočtu vůči platbám z rozpočtu EU náležejícím Polsku (Reuters, 2022). Od konce roku 2021 Komise pravidelně strhávala dlužné penále z fondů, které by jinak Polsko mělo obdržet. Tímto způsobem bylo do poloviny roku 2023 skutečně sraženo zhruba 320 milionů eur (Körömi, 2025) – Polsko tak finanční důsledky pokuty de facto už neslo, třebaže peníze nedeslalo přímo.

2.4.2 Média

Ovlivňování mediální scény ve prospěch vládní strany PiS se právě ukázalo i před prezidentskými volbami. Úřad pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR) ve svém reportu uvádí následující:

Řízení a financování veřejnoprávní televize TVP nezajišťuje redakční nezávislost a umožňuje vládě vyvíjet tlak na obsah TVP. Během této kampaně, v období kvalitativně sledovaném misí ODIHR SEAM, TVP neplnila svůj zákonný závazek poskytovat vyvážené a nestranné zpravodajství. Místo toho fungovala jako nástroj kampaně pro úřadujícího prezidenta a často vykreslovala jeho hlavního soupeře jako hrozbu pro polské hodnoty a národní zájmy. Některé zpravodajství mělo xenofobní a antisemitské podtóny.

TVP sice poskytla zákonem předepsaný bezplatný vysílací čas všem kandidátům a zorganizovala jedinou společnou televizní debatu, avšak její formát, kdy kandidáti odpovídali na totožné otázky jednodinutovými prohlášeními, neumožnil smysluplnou diskusi, která by voličům pomohla porovnat jednotlivé politické návrhy. Po debatě dostal úřadující prezident možnost odpovědět v dlouhém živém rozhovoru, zatímco ostatní kandidáti byli prezentováni pouze prostřednictvím krátkých předem nahraných zvukových záznamů.

Podle Národní rady pro rozhlasové a televizní vysílání (NBC), regulátora odpovědného za zajištění plurality médií, se z 39 stížností obdržených v období před volbami 36 přímo týkalo volebního zpravodajství TVP. Přestože NBC měla mandát k nezávislému monitorování kampaně, tuto činnost neprováděla. Redakční zaujatost napříč mediálním prostředím, spolu s nedostatkem efektivního dohledu, omezila schopnost voličů získat ucelené informace potřebné pro informované rozhodování (Úřad pro demokratické instituce a lidská práva, 2020).

Michal Lebduška (2020) ve svém textu popisuje bizarní reportáž vysílanou na TVP: „Vrcholem všeho byla více než čtyřminutová ‚reportáž‘ z kampaně odvysílaná ve hlavní zpravodajské relaci jen čtyři dny před volbami, ve které byly za doprovodu patetické hudby zobrazeny jásající davy na setkáních s Andrzejem Dudou. Dále se v ní objevil malý chlapec

děkující prezidentovi za finanční příspěvek na děti či důchodkyně mluvící o tom, že za vlády PiS má co jíst.“. Upozorňuje také na to, že se po odvysílání tohoto vstupu začaly objevovat i hlasy srovnávající TVP se severokorejskou propagandou. Poslední týden před prezidentskými volbami se až 82 % vysílacího času věnovalo prezidentské kampani, a konkrétně Dudovi, který si z tohoto přidělu ukrojil celých 64 % (Lebduška, 2020). Jak již bylo zmíněno, prezident Duda byl výhradně znázorňován jako bezchybný kandidát zatímco protikandidáti byli vykreslováni především ve špatném světle. Obdobná data i kritický pohled na věc sdílí ve své zprávě také organizace Media Freedom Rapid Response. Ve zprávě sdílí data KRRiTu, podle kterého vládnoucí koalice zabírá v předvolebních nebo politických reportážích 80 % vysílacího prostoru, z čehož samotná PiS tvoří 73 %. Zbýlých 20 % připadá opozičním subjektům, které jsou vykreslovány jednoznačně negativně (Media Freedom Rapid Response, 2022). Zajímavý náhled do podoby zpravodajství TVP (v letech 2016 až 2017) nabízí i jazyková analýza Rady polského jazyka kde se ve sněmovním tisku 3324 z roku 2019 píše následující:

O jednáních vlády nebo o jejím hodnotovém systému se hovoří pomocí pojmů, které mají v jazykovém systému pozitivní konotaci: reforma, suverénní, silný, hrdina, svátek, demokracie, vlastenectví/vlastenci, pomoc (státu). Naopak o subjektech kritických vůči jednání či postojům vlády, nebo o těch, které jsou vládou jinak vnímány jako nepřátelské, se mluví výhradně v negativních termínech: šokující, skandální, provokace, puč, kázání, vydírání, nátlak, trapný, agrese, zmanipulovaný, destabilizace (státu), výtržnost, úpadek (mravů), selhání, hádka, kapitulace, pýcha, lež, hanobit, znesvěcení, vymlouvat se, divoká (reprivatizace), drzost, arogance, zlodějský, podlost, krádež/ukradený, eskalovat (Rada Języka Polskiego, 2019).

Na obrazovkách TVP se v hlavních vysílacích časech objevovaly například tyto titulky: „Lewacki faszyzm atakuje polskie wartości“ (Levicový fašismus ohrožuje polské hodnoty), „Prorosyjska polityka Donalda Tuska“ (Proruská politika Donalda Tuska), „Trzaskowski spełnia żydowskie żądania“ (Trzaskowski splní židovské nároky) nebo například „Obrońcy pedofilów i alimeciarzy twarzami oporu przeciwko reformie sądownictwa“ (Obránci pedofilů a neplatiči alimentů jsou tvářemi protestů proti reformě soudnictví).

Novinářka polského deníku Gazeta Prawna pro článek pro server Seznam Zprávy popsala také případ, kdy si na chování a zaujatost veřejnoprávních médií stěžoval u KRRiTu i ombudsman Adam Bodnar. Případem se KRRiT skutečně zabývala, ale vyšetřování skončilo tím, že TVP podala KRRiTu vysvětlení a vyšetření tím skončilo bezvýsledně (Harzer, 2020).

Souhrnně lze říci, že kroky vlád PiS v letech 2015–2023 značně oslabily liberálně-demokratické instituce v Polsku, a to přesně podle scénáře jménem „IVRP“, který jsem představil na začátku mé práce. Tato fakta nás přivádějí k hlavní analytické otázce práce: *Může třetí vláda Donalda Tuska tyto změny zvrátit?* Právě tomu se věnují následující kapitoly.

Období 2015–2023 představuje vrcholný bod demokratického úpadku v Polsku, kdy došlo k systematickému oslabování základních prvků liberální demokracie. Prostřednictvím legislativních změn byla podrobena vládní kontrole justice, veřejnoprávní média i klíčové instituce zajišťující ústavní rovnováhu. Ovládnutí soudcovské samosprávy, zavedení disciplinárního dohledu nad soudci a marginalizace Ústavního tribunálu ukazují na klasický případ autokratického legalismu (Scheppelle, 2018), kdy formálně zákonné kroky slouží k delegitimizaci a neutralizaci demokratických brzd a protivah. Totéž platí i pro veřejnoprávní média, která místo zajištění plurality a informovanosti veřejnosti sloužila jako nástroj vládní propagandy. Jak ukazuje tato kapitola, šlo o mnohohrstevný a důsledně prosazovaný posun k iliberálnímu modelu vlády, jenž zásadně proměnil institucionální rámec polské demokracie. Právě tento stav představuje výchozí bod pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky práce – tedy, zda a jak je možné tyto změny zvrátit v podmínkách třetí vlády Donalda Tuska.

3 Volby 2023 a nástup vlády Donalda Tuska

Rok 2023 byl pro Polsko zásadní přelomový moment nejen v domácí politice, ale i ve vztazích s Evropskou unií. Po osmi letech vlády strany Právo a spravedlnost, která byla opakovaně kritizována za omezování nezávislosti justice, politizaci médií a zpochybňování evropských hodnot, došlo k výrazné změně ve vedení země. Donald Tusk, bývalý premiér a předseda Evropské rady, se vrátil do polské politiky s cílem zastavit demokratický úpadek a obnovit vztahy s evropskými partnery. Jeho cesta zpět k moci však nebyla jednoduchá a byla poznamenána výraznou polarizací společnosti, osobními útoky a mediální kampaní, kterou mnozí označovali za dezinformační.

3.1 Radikalizace politického diskurzu a útoky na Donalda Tuska

V letech 2022 a 2023 se v Polsku výrazně vyhrtila rétorika mezi vládní koalicí a opozicí. Donald Tusk, jenž se znovu postavil do čela Občanské platformy, se stal terčem opakovaných osobních útoků ze strany politiků PiS i veřejnoprávních („národních“) médií. Nejednalo se pouze o politickou kritiku, ale i o slovní výpady označující Tuska za „německého agenta“, či dokonce za „zrádce národa“ (iRozhlas, 2022). Tato situace se dále vyostřila v prosinci 2022, kdy Tusk čelil přímým výhrůžkám smrti a musel být následně umístěn pod policejní ochranu. Policie tehdy zadržela muže, u kterého byly nalezeny zbraně a munice, a který podle médií plánoval atentát motivovaný politickou nenávistí (iRozhlas, 2022).

Tyto události ilustrují napjatou atmosféru, která v Polsku panovala zejména před parlamentními volbami. Ostrá polarizace a přímé ohrožení opozičních politiků měly také negativní vliv na veřejnou debatu a vytvářely dojem, že Polsko se stále více vzdaluje standardům liberální demokracie.

Jedním z klíčových problémů, které opozice v čele s Donaldem Tuskem opakovaně kritizovala, bylo silně nevyvážené zastoupení jednotlivých politických sil ve veřejnoprávních médiích, zejména v televizi TVP. Monitoring nezávislých organizací i zprávy mezinárodních institucí dlouhodobě poukazovaly na to, že média vlastněná státem sloužila jako nástroj

propagandy vládní strany PiS (Reporters Without Borders, 2023). Opoziční lídři včetně Tuska byli často zobrazováni v negativním světle, a prostor pro diskuzi byl omezen. Oproti tomu vládní politici byli prezentováni jako obránci polských hodnot a bezpečnosti.

Přesto se opoziční síly dokázaly efektivně mobilizovat zejména prostřednictvím internetu, nezávislých médií a masových veřejných shromáždění, jako byla například tzv. „pochod milionu srdcí“, kterého se v září 2023 účastnily stovky tisíc lidí ve Varšavě.

V dubnu 2023 se v Sejmu objevuje nový zákon zřizující „Státní komisi pro vyšetřování ruských vlivů na vnitřní bezpečnost Polské republiky v letech 2007–2022“, známější název pro tento zákon je však Lex Tusk. V platnost vstoupil 31. května 2023 a za úkol měl prošetřit možné ruské vlivy v Polsku (Amnesty International, 2023). Komise byla složena z deseti členů jmenovaných Sejmem a měla rozsáhlé pravomoci, včetně přístupu k utajovaným informacím, předvolávání svědků, rušení či změny správních rozhodnutí, a to i těch potvrzených správními soudy (Buras, 2023). V případě zjištění, že určitá osoba jednala pod ruským vlivem způsobem ohrožujícím vnitřní bezpečnost Polska, mohla komise této osobě zakázat výkon funkcí spojených s nakládáním s veřejnými prostředky na dobu až deseti let (Buras, 2023). Neexistovala však přesná definice, co takové jednání vlastně představuje. Komise tak získala neomezenou diskreci označit jednotlivce za „ruské agenty“ – bez možnosti odvolání (Buras, 2023). Kritici poukazovali na to, že komise může být zneužita k eliminaci politických soupeřů bez řádného soudního procesu, což je v rozporu se zásadami právního státu (Buras, 2023).

„Ruská karta“ v Polsku dlouhodobě funguje. Z polských průzkumů veřejného mínění je možné vysledovat, že Rusko považuje za nepřítele nadpoloviční většina Poláků. V průzkumu GLOBSEC Trends 2023 například uvádí, že v roce 2020 vnímalo Rusko jako nebezpečí 68 % respondentů, v roce 2023 to pak bylo celých 88 % (GLOBSEC, 2023). I v politickém spektru nenajdeme mnoho stran, které by s k politice Ruské federace, zejména té zahraniční, stavilo smířlivě či apologeticky. Dva hlavní politické subjekty – PiS a OP – se na postojích k Rusku dlouhodobě spíše shodují. Vytáhnutí „ruské karty“ tedy v tomto kontextu dávalo smysl, neboť to mělo potenciál rezonovat u velkého množství voličů.

Svou přezdívku si zákon a komise vysloužila důvodným podezřením z cíleného vzniku pro pošpinění jména Donalda Tuska a opozice jako celku. Piotr Buras se ve svém článku na ECFR vyjadřuje o PiS a jejich plánech následovně:

Válka na Ukrajině poskytla polské národně-populistické vládě příležitost zlepšit svou pošramocenou pověst. Její neúnavná podpora Kyjevu byla právem uznávána a dokonce obdivována napříč Evropou. Čím více se však blížily parlamentní volby – očekávané na říjen nebo listopad 2023 – tím větší byla pokušení využít válku jako zástěrku pro to, čím se strana Právo a spravedlnost Jarosława Kaczyńského proslavila: autokratické přetvoření systému založeného na právním státě.

Devět členů komise mělo být jmenováno vládní většinou na dobu neurčitou a neměli nést žádnou odpovědnost za svá rozhodnutí. Orgán tak měl plnit funkci zvláštního trestního soudu, lidového tribunálu a státního soudu v jednom, a to zcela v rozporu s ústavou a dělbou moci (Buras, 2023).

Politici PiS se ani nijak zvlášť nesnažili tajit skutečnost, že Donald Tusk je jejich cílem číslo jedna. Piotr Buras (2023) ve svém článku zmiňuje, že se na síti Twitter objevil i příspěvek jednoho z náměstků s fotkou Donalda Tuska a popiskem „Donald Tusk (na fotografii stále svobodný) je číslo jedna na seznamu politiků určených k deputinizaci“.

Zákon byl mezinárodně kritizován v čele s Amnesty International, Evropskou unií a Spojenými státy. Na tento mezinárodní tlak reagoval prezident Duda, který 2. června navrhl novelu zákona, která vyšetřovací komisi odebrala právo udělovat sankce, znemožnila výkon funkce komisaře členům parlamentu a umožnila obviněným odvolat se proti výsledkům vyšetřování (Human Rights Watch, 2023). Komise však i nadále mohla prohlašovat, že určitá osoba konala pod ruským vlivem a je tedy nezpůsobilá vykonávat veřejnou funkci (Human Rights Watch, 2023).

3.2 Výsledky parlamentních voleb

Parlamentní volby konané dne 15. října 2023 přinesly překvapivý a pro mnohé přelomový výsledek. Přestože strana PiS získala nejvíce hlasů – 35,4 % a 194 mandátů –, nedokázala získat většinu v Sejmu. Opoziční formace sdružené pod neformální koalicí získaly dostatečný počet křesel k vytvoření většinové vlády. Celkově získala opozice 248 ze 460 mandátů, čímž dosáhla

jasné většiny (viz tabulka 7). Volby zároveň zaznamenaly historicky nejvyšší účast od pádu komunismu – téměř 75 %.

Přestože samotné výsledky voleb naznačovaly rychlé předání moci, koaliční vyjednávání byla komplikována řadou faktorů. Zástupci všech tří opozičních subjektů sice deklarovali připravenost vytvořit vládu, ale bylo nutné překonat rozdíly v ideologii, například mezi liberálně-progresivní Občanskou koalicí a konzervativnější Třetí cestou. Jednání však probíhala relativně hladce, a již během listopadu se podařilo uzavřít koaliční dohodu.

Jedním z klíčových momentů po volbách byl postoj prezidenta Andrzeje Dudy, který je politicky spjat s PiS. Duda nejprve pověřil sestavením vlády Mateusze Morawieckého, a to navzdory zjevnému nedostatku podpory v Sejmu. Tento krok byl široce kritizován jako zdržovací taktika a obstrukce volebního výsledku (Henley, 2023) Teprve po neúspěšném pokusu PiS sestavit vládu byl Tusk oficiálně pověřen vytvořením kabinetu. Jeho vláda získala důvěru parlamentu 11. prosince 2023.

3.3 Reformy v TVP, Polském Rozhlasu a Polské tiskové agentuře

Již týden po nástupu do vlády odvolal nový ministr kultury Bartłomiej Sienkiewicz celé vedení veřejnoprávní televize TVP, Polského rozhlasu (PR) a Polské tiskové agentury (PAP). Formálně tak učinil jako zástupce jediného akcionáře – státu, který drží 100 % akcií těchto médií (Kośc, 2023). Tento krok podpořilo i usnesení nově zvoleného Sejmu vyzývající k „obnovení přístupu občanů ke spolehlivým informacím“ a k nezávislosti a pluralitě veřejnoprávních médií (Kośc, 2023). Zároveň vláda dočasně vypnula vysílání 24hodinového zpravodajského kanálu TVP Info, který se za vlády PiS stal hlavní hláskou vládní propagandy (Koper & Florkiewicz, 2023). Veřejnoprávní televize ten den dokonce neodvysílala hlavní večerní zprávy a místo nich uvedla archivní pořad – nový moderátor pak slíbil, že od následujícího dne bude televize ukazovat „fotografie, ne malůvky“, tedy fakta místo propagandy (Koper & Florkiewicz, 2023). Vláda Donalda Tuska tím symbolicky vyhlásila konec „TV PiS“. Ve dnech následujících po převzetí moci byli do vedení médií jmenováni noví lidé – např. ředitelem TVP Info se stal novinář Paweł Pluska a do redakcí se začali vracet někteří zkušení novináři, kteří byli za éry PiS vyhozeni či odešli

na protest proti cenzuře (Schmitz, 2024). Nový ředitel TVP Info Pluska musel hned ze začátku svého mandátu začít řešit velkou nepříjemnost – bývalí zaměstnanci a vedení TVP obsadili vysílací kanceláře ve Varšavě (Schmitz, 2024). Mezitím co na jejich odstranění z kanceláří pracovala policie, musel Pluska se svým týmem vysílat ze starého sportovního studia. Sám popisuje, že neměli ani stoly, natož pořádné vysílací vybavení:

Bývalé vedení se odmítá vzdát našeho sídla a až donedávna odmítalo opustit budovu, takže jsme teď tady ve staré sportovní redakci na okraji města. Chybí nám stoly, počítače a máme problémy s odesíláním a přijímáním přenosů, ale nějak si s tím poradíme. (Schmitz, 2024)

Krátce po těchto zásazích však nastal právní konflikt. Už v prosinci 2023 obsadili někteří poslanci PiS budovy TVP a dalších médií a odmítali odchod starého vedení s argumentem „obranu demokracie“ (Kość, 2023). Expremiér Jarosław Kaczyński podle POLITICO prohlašoval, že „v každé demokracii musí existovat silná protivládní média“ – původní Tweet již ale není dohledatelný a bývalá premiérka Beata Szydło obvinila Tuskův kabinet z „pošlapávání základních principů demokracie“ nezákonným převzetím médií (Szydło, 2023). Národní vysílací rada (KRRiT) kontrolovaná PiS prohlásila odvolání mediálních rad za „hrubé porušení zákona“ s tím, že podle platné legislativy smí management veřejnoprávních médií odvolávat pouze Rada národních médií zřízená za vlády PiS (Włodarczak-semczuk, 2024). Prezident Andrzej Duda (spojenec PiS) vyzval vládu, aby „dodržovala ústavní pořádek“ a varoval, že politického cíle nelze dosahovat porušováním ústavy a zákonů (Koper & Florkiewicz, 2023). Ve věci nakonec zasedl i Ústavní tribunál ovládaný nominanty PiS, který 18. ledna 2024 rozhodl, že kroky vlády (odvolání vedení a plán „zlikvidovat“ stávající firmy TVP, PR a PAP) byly protizákonné – podle tribunálu je třeba postupovat podle mediálního zákona a nikoli podle obchodního práva, a právo odvolat vedení přísluší výlučně Radě národních médií (Włodarczak-semczuk, 2024). Tuskova vláda ovšem legitimitu Ústavního tribunálu neuznává a rozhodnutí označila za neplatné, s odkazem na dřívější verdikty Evropského soudu pro lidská práva, že polský tribunál ve složení dosazeném PiS není nezávislým a nestranným soudem (Włodarczak-semczuk, 2024).

Tato právní přetahovaná způsobila zmatek – vláda de facto pokračovala ve svém kurzu a opírala se o prosincové usnesení Sejmu i podporu části veřejnosti, zatímco PiS hovořila o

„mediálním puči“ a podala trestní oznámení na ministra kultury (Koper & Florkiewicz, 2023). Nevládní organizace, jako např. Helsinský výbor pro lidská práva v Polsku, upozorňovaly, že použitý postup balancuje na hraně zákona (Włodarczak-semczuk, 2024). Reportéři bez hranic (RSF) vyzvali nový kabinet, aby co nejdříve předložil komplexní mediální zákon, který po veřejné debatě zavede nezávislost veřejnoprávních médií, omezí politický vliv na jejich financování a jmenování vedení (Koper & Florkiewicz, 2023). RSF varoval, že reforma nesmí zůstat jen u personálních čistek a že „veřejnoprávní média nepatří ani PiS, ani žádné jiné straně“ (Koper & Florkiewicz, 2023).

3.3.1 Proces likvidace a potíže s financováním

Když počátkem roku 2024 prezident Duda vetoval státní rozpočet na rok 2024 kvůli položce týkající se financování veřejnoprávních médií, přešla vláda k tzv. plánu B (White, 2024). Ministr kultury oznámil záměr formálně zlikvidovat stávající společnosti TVP, Polského rozhlasu i PAP a obratem je znovu založit – tím by se zbavila dosavadních statutárních orgánů ustanovených za PiS a obešla by veto prezidenta (White, 2024).

Následoval několikaměsíční spor – média zatím fungovala v provizorním režimu. Všechny veřejnoprávní rozhlasové stanice byly postupně dány do likvidace a totéž se zahájilo u TVP a PAP (Havlíková, 2024). Tyto instituce nadále vysílaly či vydávaly zprávy, avšak financování muselo provizorně zajišťovat ministerstvo financí z vládních rezerv, protože prezident blokoval standardní dotace a PiS loajální šéf Národní vysílací rady zadržoval výnos z koncesionářských poplatků (Havlíková, 2024). O financování se detailněji rozepíšu níže.

Ve druhé polovině roku 2024 vláda zahájila práci na nové legislativě: Ministerstvo kultury připravilo návrh nového mediálního zákona (Havlíková, 2024). Podle představených obrysů má zákon zrušit systém koncesionářských poplatků a nahradit jej přímým a udržitelným financováním z rozpočtu – veřejnoprávní média by měla dostávat každoročně ekvivalent 0,09 % HDP (Havlíková, 2024).

Současné uspořádání veřejnoprávních médií v Polsku se v mnohém podobá českému modelu. Televize a rozhlas zde fungují jako dvě samostatné instituce, přičemž i platby za jejich služby jsou oddělené. Výběr a dohled nad poplatky zajišťuje Polská pošta. Výrazným a

dlouhodobým rozdílem oproti Česku je však extrémně vysoký počet neplatičů. Z tohoto důvodu dostávají Polská televize a Polský rozhlas finanční náhrady ze státního rozpočtu⁶ a navíc si své příjmy doplňují z reklamních zdrojů. V zemi je celkem 13,5 milionu domácností, přičemž 96,4 % z nich vlastní televizor (Rožánek, 2024). Ke konci roku 2022 však mělo svůj televizní nebo rozhlasový přijímač přihlášený pouze 34,7 % domácností (Rožánek, 2024). A i mezi těmi, kdo zařízení registrovali, byla více než polovina (54,5 %) od placení poplatků osvobozena díky zákonným výjimkám (Rožánek, 2024). Ani domácnosti, které nejsou od poplatků osvobozeny, je ve většině případů neplatí. Podle oficiálních údajů přispívá jen 588 873 domácností a 239 237 podnikatelských subjektů a institucí (Rožánek, 2024). Ministerstvo proto považuje zásadní reformu celého systému za nevyhnutelnou (Rožánek, 2024).

Rok	Výnosy z poplatků	Státní kompenzace
2016	722 milionů PLN	–
2017	697 milionů PLN	307 milionů PLN
2018	741,5 milionu PLN	673 milionů PLN
2019	650 milionů PLN	1,26 miliardy PLN
2020	650 milionů PLN	1,95 miliardy PLN
2021	650 milionů PLN	1,95 miliardy PLN
2022	580 milionů PLN	1,995 miliardy PLN
2023	620 milionů PLN	2,7 miliardy PLN

Tabulka 8. Výnosy z koncesionářských poplatků a státní kompenzace pro veřejnoprávní média v Polsku. Vlastní zpracování dle dat z www.lupa.cz/clanky/polaci-chteji-zrusit-televizni-poplatky-novy-zakon-vyresivic-problemu-najednou/

Veřejnoprávní televize a rozhlas v Polsku se od začátku roku 2024 nacházejí v mimořádně napjaté finanční situaci. Ta je důsledkem vleklého sporu mezi ministerstvem kultury a KRRiT, který má na starosti přerozdělování koncesionářských poplatků. Rada nesouhlasí s postupem ministerstva, které zahájilo proces likvidace veřejnoprávních institucí. Podle KRRiT bylo takové rozhodnutí v rozporu se zákonem o vysílání (Rožánek, 2024). Do doby, než soud potvrdí likvidaci

⁶ I v souvislosti s touto praxí bylo možné vidět jistou formu nátlaku na veřejnoprávní média ze strany vlády. Veřejnoprávní média se samozřejmě snažila neškodit vládě, jelikož bez vládních příspěvků by finančně nepřežila.

jako právoplatnou proto odmítá předávat vybrané poplatky přímo médiím. Místo toho je ukládá do soudní úschovy (Rožánek, 2024). Výsledkem právního konfliktu je, že televize ani rozhlas v tuto chvíli tyto prostředky nemohou využívat.

Napětí ještě zvýšilo zmiňované rozhodnutí prezidenta Dudy vetovat zákon o státním rozpočtu. Ten měl obsahovat i kompenzace pro veřejnoprávní média, jejichž výše v roce 2023 přesáhla 2,7 miliardy zlotých. Tyto kompenzace jsou pro provoz médií naprosto zásadní, obzvlášť v situaci, kdy nemají přístup ke klasickým poplatkům.

Vláda se rozhodla situaci řešit mimořádnou cestou. Z rozpočtové rezervy postupně uvolnila v roce 2024 tři platby: 250 milionů zlotých v únoru, 600 milionů v dubnu a dalších 425 milionů v červenci (Rožánek, 2024). Ani tyto prostředky však nestačí na pokrytí všech závazků, které televize a rozhlas mají – a to i přesto, že došlo k propouštění a úsporným opatřením (Rožánek, 2024).

Nový zákon má také omezit komerční aktivity a příjmy z reklamy veřejnoprávních médií (aby nedocházelo ke křížení veřejného financování s čistě tržním působením) a reformovat systém jmenování vedení médií – má být transparentnější a odpoutaný od přímého „politického diktátu“ (Article 19, 2024). V této věci vláda zvažuje reformu regulátora KRRiT a zrušení paralelní Rady národních médií z éry PiS, přičemž výběr nových mediálních rad by měl být apolitický a otevřený odborné veřejnosti. Tato plánovaná reforma přímo reaguje i na novou evropskou legislativu – Evropský akt o svobodě médií (EMFA) (Article 19, 2024). EMFA vstoupil v platnost v květnu 2024 a zavazuje členské státy zajistit, že vedení a správní rady veřejnoprávních médií budou vybírány nestranně a jejich členové budou mít garantováno funkční období (aby je nová vláda nemohla libovolně odvolat), a zároveň požaduje transparentní a stabilní financování veřejnoprávních médií (Article 19, 2024). Tuskova vláda přislíbila uvést národní legislativu do souladu s EMFA a počítá s tím, že nový mediální zákon bude schválen nejpozději do léta 2025 (Article 19, 2024). To by vytvořilo trvalý institucionální rámec, jenž nahradí současný provizorní stav „v likvidaci“ a měl by zamezit opětovnému stranickému ovládnutí médií v budoucnu – například tím, že členové rad budou voleni na delší období různými institucemi a nikoli jen vládní většinou (Article 19, 2024).

3.4 Reformy v soudnictví a státním zastupitelství

Po nástupu vlády Donalda Tuska v prosinci 2023 byly zahájeny kroky k významné reformě v oblasti justice s cílem obnovit právní stát a posílit nezávislost soudnictví v Polsku. Klíčovou postavou těchto reforem je ministr spravedlnosti Adam Bodnar, bývalý ombudsman, který představil desetibodový plán na reformu polské justice. 5. března 2024 byla na základě podnětu Rady ministrů založena Komise pro kodifikaci soudního a prokurátorského systému (*Komisja Kodyfikacyjna Ustroju Sądownictwa i Prokuratury*) s cílem připravovat návrhy a obecné záměry změn v právních předpisech týkajících se struktury soudů a prokuratury. Ministr spravedlnosti může komisi předkládat k posouzení návrhy nových zákonů a žádat o stanoviska v právních otázkách, které vyvolávají pochybnosti.

Už v květnu 2024 oznámila Evropská komise, že ukončuje jeden z dlouhodobých disciplinárních procesů vůči Polsku. Tento krok je důležitým signálem v obnovujících se vztazích mezi Bruselem a Varšavou, a potvrzuje pozitivní hodnocení dosavadních kroků nové polské vlády směrem k posílení právního státu. Tento spor se týkal především disciplinární komory, která byla v minulých letech pod vládou PiS opakovaně kritizována za to, že umožňovala politické ovlivňování soudní moci (viz kapitola 2.4.1., kde se disciplinární komore a reakci EK věnuji podrobněji).

Vít Dostál, odborník na polskou politiku, se pro iRozhlas vyjadřuje o nastanuvší situaci následovně:

Vzhledem k tomu, co Komise požadovala a proč původně řízení zahájila, bych řekl, že ještě nenastal čas, kdy všechny ty věci byly splněny a kdy Polsko udělalo všechny své domácí úkoly. Komise se rozhodla pro tento krok s tím, že má dobrou víru v současnou polskou vládu, že všechny ty změny provede (Nerad, 2024).

Stejná myšlenka se mi poté objevuje i v dotazníku. Svými slovy bych to popsal tak, že ještě nic neudělali a v EK už radostí skáčou do stropu. Významnou roli má dle mého i velice dobrý vztah mezi předsedkyní EK Ursulou von der Leyen a premiérem Donaldem Tuskem a to, že si jednoduše navzájem „věří“.

Tzv. desetibodový plán reformy polského soudnictví, který Adam Bodnar oficiálně představil 21. listopadu 2024 by měl podle ministerstva zvýšit efektivitu, transparentnost a důvěryhodnost soudního systému a zároveň reagovat na dlouhodobé problémy, které polské soudnictví provází – od průtahů v řízení až po slabou komunikaci s veřejností (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024).

Jedním z prvních kroků je zavedení systému certifikace soudních znalců, kteří mají být nově vedeni v centrálním rejstříku. Cílem je zvýšit kvalitu znaleckých posudků, které často hrají klíčovou roli v rozhodovacích procesech soudů. Zároveň bude ustavena Rada znalců při Ministerstvu spravedlnosti, která bude dohlížet na odbornou úroveň a profesní etiku této profese (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024).

Důležitou roli v reformním plánu hraje také digitalizace soudních procesů. Jde nejen o skenování spisů a zlepšení přístupu k dokumentům, ale také o integraci soudních rejstříků do státní mobilní aplikace mObywatel, která má občanům usnadnit komunikaci s justicí (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024).

Další oblastí, na niž se plán zaměřuje, je rozvoj mediace. Bodnarův plán počítá s profesionalizací této formy řešení sporů, mimo jiné prostřednictvím akreditovaných školicích center a celostátního rejstříku mediátorů. V některých typech sporů bude mediace povinná, což má nejen odlehčit soudům, ale i podpořit rychlejší a méně konfrontační vyrovnavání sporů (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024).

Plán dále počítá s navýšením počtu asistentů soudců o tisíc nových pozic. Tento krok má přímý dopad na kapacitu soudů – větší počet odborných pracovníků umožní soudcům lépe se soustředit na rozhodování ve věci samé a zkrátit délku řízení. S tím souvisí také snaha o zlepšení komunikace s účastníky řízení, například zavedením jednotného systému informování o stavu řízení prostřednictvím elektronických nástrojů, které mají být přizpůsobeny i osobám se zdravotním postižením (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024).

Změny se dotknou i systému doručování soudních písemností, který má být zdigitalizován. Přejít na elektronickou formu doručování má nejen snížit náklady, ale především urychlit celý proces. Zároveň se plánuje modernizace soudních budov, včetně odstranění architektonických bariér, a vybavení soudních síní moderní technikou. Tím má být zajištěna větší dostupnost a komfort pro všechny účastníky řízení (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024).

Součástí reformy je také vzdělávání a další profesní rozvoj soudního personálu. Pravidelná školení mají zajistit, aby se soudci, prokurátoři i administrativní pracovníci dokázali orientovat v nových technologiích, legislativních změnách i v komunikačních strategiích vůči veřejnosti. Posledním, ale neméně důležitým pilířem plánu je snaha o větší transparentnost. Bodnarův plán proto počítá s veřejným přístupem k soudním rozhodnutím online, pravidelným zveřejňováním statistik o činnosti soudů a aktivní komunikaci s médii (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024).

4 Požadavky EK, vztahy s EU

Evropská komise v letech 2021 až 2023 pozastavila vyplácení části finančních prostředků Polsku, a to především z Fondu obnovy po pandemii COVID-19 a strukturálních fondů Evropské unie. Důvodem tohoto zásahu byla zásadní obava Evropské unie o – v minulých kapitolách rozebíraný – stav právního státu v Polsku.

Nejzásadnější výtkou ze strany Evropské komise byla existence disciplinární komory Nejvyššího soudu, kterou vláda zavedla ke kontrole soudců (Liboreiro, 2024). Komise i Soudní dvůr Evropské unie opakovaně konstatovaly, že fungování této komory odporuje principům právního státu (Liboreiro, 2024). Dalším problematickým bodem byl způsob jmenování soudců – vládní výbor měl dominantní slovo, čímž došlo k narušení vah dělby moci. V návaznosti na tyto problémy Evropská komise rozhodla, že Polsko nesplňuje tzv. milníky požadované pro čerpání evropských prostředků (Liboreiro, 2024). Především šlo o kritéria týkající se zrušení disciplinární komory a nápravu jejích důsledků a umožnění soudcům napadnout své disciplinární tresty u nezávislého soudu. Po této blokaci bylo Polsku znemožněno čerpat přes 35 miliard eur z Fondu obnovy a další miliardy z kohezní politiky (Liboreiro, 2024). V roce 2022 a v části roku 2023 se polská vláda snažila formálně upravit některé právní normy, ale šlo spíše o kosmetické změny, které nevedly k obnovení důvěry EK (Liboreiro, 2024).

Zásadní obrat nastal až po parlamentních volbách v říjnu 2023, kdy ve volbách zvítězila občanská koalice vedená Donaldem Tuskem. Jeho nová vláda jasně deklarovala návrat k evropským hodnotám, obnovení právního státu a posílení spolupráce s institucemi EU. Legislativní změny začala vláda implementovat v prosinci 2023 a pokračovala i v prvních měsících roku 2024. Evropská komise tento vývoj ocenila a v březnu 2024 rozhodla o částečném uvolnění zablokovaných fondů (celkově zhruba 59,8 miliard eur), konkrétně šlo o prostředky ve výši přes 6 miliard eur (Liboreiro, 2024). Odblokování dalších peněz z kohezních fondů (v celkové výši zhruba 76,5 miliard eur) se bude konat postupně, a to až do roku 2027.

Z hlediska širšího geopolitického kontextu podle mého názoru hrálo roli i to, že Polsko je jedním z hlavních hráčů ve středovýchodní Evropě, zejména co se týče podpory Ukrajiny po ruské invazi. EU tak měla velký zájem na tom, aby vztahy s Varšavou byly stabilní.

5 Analytická část – reformy justice, médií a mezinárodní postavení

Tato analytická část práce se zaměřuje na výzkum postojů respondentů k vybraným reformám vlády Donalda Tuska, která v Polsku nastoupila po parlamentních volbách v roce 2023. Výzkum byl realizován formou tří samostatných kvalitativních dotazníků, z nichž každý se věnoval jednomu tematickému okruhu – reformě justice, proměně veřejnoprávních médií a mezinárodnímu postavení Polska. Dotazníky o justici a mezinárodních vztazích, resp. mezinárodní reputaci Polska byly šířeny mezi polskými akademiky, přičemž podmínkou účasti bylo, aby dotazovaný působil jako vyučující na univerzitě a měl minimálně doktorský titul (v Polsku „dr.“). Cílem bylo zajistit odborné zhodnocení politických změn z pohledu osob se zkušeností s výzkumem či analýzou mezinárodních a ústavněprávních procesů. Dotazník zaměřený na veřejnoprávní média byl kromě akademického prostředí (zde již bez podmínky doktorského titulu pro omezený počet vyučujících disponujících tímto titulem, podmínka tedy byla magisterský titul a funkce vyučujícího) šířen také mezi české zpravodajce působící v Polsku a polské novináře. Tato část výzkumu měla za cíl zachytit nejen expertní, ale i praktický pohled na reformy veřejnoprávního vysílání, mediální nezávislost a jejich širší společenské a institucionální dopady.

Každý tematický dotazník obsahoval několik otevřených otázek, zaměřených na konkrétní aspekty dané reformní oblasti. Odpovědi byly strukturovány jako volné texty a umožňovaly respondentům svobodně vyjádřit své postoje, očekávání i obavy. Mezi hlavní otázky v oblasti justice patřily například dotazy na vnímání záměrů vlády v oblasti reformy soudnictví, hodnocení desetibodového reformního plánu ministra spravedlnosti Adama Bodnara či předpokládanou efektivitu jednotlivých kroků. V dotazníku zaměřeném na média byly položeny otázky na vnímání změn ve veřejnoprávních médiích, způsob realizace personálních výměn, obavy z politizace či na míru důvěry v nově nastavený systém. Třetí dotazník, věnovaný mezinárodnímu postavení Polska, se dotýkal změn v diplomatickém obrazu země po návratu Donalda Tuska, vztahů Polska s EU, postavení země ve Visegrádské skupině a Výmarském trojúhelníku, ale také očekávaných důsledků pro reputaci Polska v zahraničí.

Výpovědi jsem při zpracování rozdělil podle postojů na pozitivní, negativní, neutrální a v případě potřeby také jako podmíněně pozitivní. Tento přístup umožnil nejen zachytit základní

postoje respondentů, ale i rozlišit jemné nuance ve vnímání daných reforem. Kvalitativní charakter výzkumu umožnil zároveň identifikovat hlubší motivace, hodnotové rámce a kontexty, které by kvantitativní výzkum pravděpodobně nezachytil. Analytická část se proto opírá nejen o systematické kódování jednotlivých odpovědí, ale i o porozumění širšímu politickému a institucionálnímu kontextu, ve kterém se výpovědi odehrávají.

Použitý dataset není pro svůj rozsah a obtížnost vizualizace součástí příloh této práce, nicméně je k dispozici na vyžádání u autora práce.

5.1 Reforma justice

Z odpovědí respondentů je patrné, že téma důvěry v justiční systém a reformní snahy nové vlády v Polsku je silně propojeno s očekáváním určité nápravy. Většina odpovědí se nese v duchu naděje, že změny vedené vládou Donalda Tuska povedou k obnovení právního státu a posílení nezávislosti justice. Jazyk respondentů často odráží snahu distancovat se od předchozího stavu, který je implicitně nebo explicitně označován za deformovaný, zpolitizovaný či nelegitimní. Napříč odpověďmi se opakuje několik klíčových výrazů jako „očista systému“, „obnova právního státu“, nebo „napravení škod“, což ukazuje na vnímání současné situace jako určitého „poškození“, které je nutné napravit. Tento jazyk působí silně hodnotově. Vychází z přesvědčení, že spravedlnost byla narušena a nyní je třeba obnovit její rovnováhu. Takové vyjadřování často působí téměř jako morální výzva, nikoliv jen jako technická nebo legislativní změna.

„Intence [vlády] hodnotím pozitivně. Podle mého názoru se vláda snaží o obnovení evropských standardů právního státu. Možnosti vlády jsou však v současné době omezené kvůli nedostatku legislativních nástrojů. Obnovení těchto standardů by vyžadovalo změny zákonů, což však není možné vzhledem k existenci blokujících právních mechanismů, které má k dispozici prezident (veto zákona nebo jeho postoupení Ústavnímu soudu). Účinnost vlády by se zvýšila, pokud by prezidentské volby vyhrál kandidát programově blízký vládě (parlamentní většině).“
(Respondent 1)

Zároveň se ale vyskytují i odpovědi, které přinášejí kritičtější nebo zdrženlivější postoj. Někteří respondenti vnímají snahu o reformu jako potenciální nástroj pomsty nebo jako

nedostatečně konkrétní. V těchto případech se jazyk mění. Mizí důraz na obnovu a objevují se výrazy jako „pomsta“, „slabost návrhů“ nebo „neznalost detailů“. Tyto odpovědi reflektují určitou opatrnost, nebo dokonce skepsi vůči tomu, zda reforma skutečně povede ke změně systému, nebo zda pouze nahradí jedny elity druhými.

„Pomsta za jednání některých osob během předchozích vlád, bez souvislosti s nezávislostí soudů.“ (Respondent 2)

„Reforma soudnictví v Polsku má za cíl podříditi justici straně Donalda Tuska — Občanské platformě (Platforma Obywatelska). Totéž dříve učinila i strana Jarosława Kaczyńskiego — Právo a spravedlnost (Prawo i Sprawiedliwość). Obě strany samozřejmě zároveň deklarovaly, že tyto kroky podnikají za účelem zlepšení kvality soudnictví. Existuje tedy výrazný rozdíl mezi propagandistickými prohlášeními určenými veřejnosti a skutečnými politickými cíli. Reforma nezajistí nezávislost soudů, ale pouze odstraní příznivce předchozí vlády.“ (Respondent 18)

Zajímavým prvkem je kontrast mezi odpověďmi, které věří v pozitivní směr reformy, a těmi, které varují před opakováním starých chyb. U pozitivně naladěných respondentů převládá jazyk důvěry, naděje a racionality. Často se mluví o „dobrých záměrech“, „organizovaných krocích“, či „kroku správným směrem“. Naproti tomu negativní a skeptické postoje používají jazyk spíše defenzivní nebo kritický, který je často úsečný, velice zkratkovitý a postrádá nadšení: slova jako „těžko říci“, „slabě“, či stručné „ne“ jsou toho důkazem. Jen zhruba polovina nesouhlasných odpovědí bylo rozvitých.

Co se týče hlavních výzev polského soudnictví, respondenti nejčastěji jmenují potřebu obnovy právního stavu před reformami vlády PiS: především očistění Krajské rady soudnictví od politických vlivů, urovnání statusu tzv. neo-soudců, zvýšení efektivity a zrychlení soudních řízení, posílení mediace a digitalizaci procesů. Řada z nich věří, že plánované reformy by mohly pomoci, pokud budou realizovány důsledně.

Jedním z nejsilnějších motivů v celém souboru odpovědí je touha po spravedlivém systému, který je zároveň odolný vůči politickému vlivu. Přestože se způsob, jakým respondenti hodnotí aktuální kroky vlády liší, většina se shoduje v tom, že změna je nutná a očekávaná. Rozdíl spočívá

spíše v míře důvěry, že právě tento „tým“ ji dokáže uskutečnit. Tato část výzkumu tak ukazuje nejen to, co si lidé o reformách myslí, ale i jakým způsobem o nich mluví. Jazyk „očisty“ a „nápravy“ je pro ně silným prostředkem vyjádření vztahu ke spravedlnosti a právnímu řádu jako celku. A právě tento jazyk je klíčový pro pochopení veřejného vnímání justice jako něčeho víc než jen součtu paragrafů – jako symbolu důvěry, pořádku a férovosti.

Pokud jde o rizika negativního dopadu reforem na demokracii a právní stát, převažuje názor, že tato rizika nejsou významná, a že reformy mají spíše potenciál posílit demokratické hodnoty. Ojedinele se objevují obavy z možného politického převzetí kontroly nad soudy ze strany nové vlády nebo z narušení rovnováhy moci.

Desetibodový plán Adama Bodnara je vesměs hodnocen pozitivně, zejména z hlediska organizačního a technického zlepšení justice (např. rozvoj mediace, certifikace znalců, digitalizace). Někteří respondenti však poukazují na to, že klíčová politická témata jako oddělení funkcí ministra spravedlnosti a generálního prokurátora zatím zůstávají neřešena a že bez adekvátního financování nebude možné reálné zlepšení.

Reakce Evropské unie na reformy od roku 2015 je převážně hodnocena jako adekvátní a kritická vůči narušení právního státu ze strany vlády PiS. Očekává se, že reformy Tuskovy vlády povedou ke zlepšení vztahů Polska s EU a ke zrušení některých sankcí (například odblokování financí z fondu obnovy). Někteří však kritizují EU za dvojí metr a politizaci zásahů.

Ve vztahu k mezinárodnímu obrazu Polska, respondenti potvrzují, že vláda PiS výrazně poškodila reputaci země v Evropě a že nástup Tuskovy vlády představuje šanci na částečné obnovení důvěry. Avšak upozorňují také na složitost tohoto procesu a na riziko, že reálné změny budou spíše symbolické než hluboké.

Výstižná a velice zajímavá mi přijde odpověď respondenta 18, který se sice skrze většinu dotazníku projevoval jako volič PiS (nebo minimálně jsem o tom byl přesvědčen), ale v dobrovolné – připomínkové – části celkově popisuje stav polské justice nikoliv jako boj o hodnoty, ale jako boj o moc v různých barvách.

„Hodnocení kroků jak strany Právo a spravedlnost, tak Občanské platformy závisí na politických názorech respondenta. Vzdělaný člověk ví, že politika je určitá hra, která má jen málo společného s prací pro veřejné blaho. Velké reformní proklamace slouží pouze jako zástěrka pro

posilování a udržení vlastní moci. Není však pochyb o tom, že kroky obou nedávno vládnoucích stran přispěly k úpadku polského systému spravedlnosti. Skutečné reformy jsou tedy nutné, ale vyžadují změny na úrovni Ústavy. Žádná strana v Polsku však nemá tak širokou podporu. Proto bude spor dále pokračovat, polarizovat a rozdělovat polskou společnost.“ (Respondent 18)

5.2 Reforma veřejnoprávních médií

Reformy veřejnoprávních médií, které v Polsku spustila vláda Donalda Tuska, jsou mezi respondenty vnímány převážně jako nedostatečné, sporné nebo dokonce nedomyšlené. Mnozí respondenti je vnímají jako reaktivní, symbolické kroky bez širšího právního a institucionálního rámce. V odpovědích se opakuje pocit, že kroky nové vlády postrádají hlubší promyšlenost a spíše než o skutečnou reformu se jedná o personální obměnu v rámci stejné logiky moci. Pro mnohé není problém pouze v tom, kdo médium řídí, ale především v tom, jaký je celkový vztah mezi politikou a mediálním prostorem.

V odpovědích se nejčastěji objevuje ostrá kritika stavu veřejnoprávních médií po předchozí vládě, dále požadavek na jejich odpolitizování a zajištění nezávislosti a v neposlední řadě naděje v obnovu důvěryhodnosti a kvality žurnalistiky. Respondenti popisují veřejnoprávní média, zejména televizi, jako silně zaujatá a sloužící propagandě bývalé vlády, což podle nich podkopalo novinářskou nezávislost a důvěru veřejnosti. Současně zaznívá očekávání, že třetí Tuskova vláda učiní rázná opatření k navrácení médií veřejné služby jejich původnímu poslání.

„Jako nedostatečné, bez širšího politického a společenského konsenzu a zřejmě bez šance na úspěch a dlouhodobou stabilizaci. Za dobrý prvek návrhu reformy považují avizovanou likvidaci Rady národních médií ...“ (Respondent 1)

„Reformy byly velmi potřebné. Myslím si, že tento proces směřuje správným směrem, nicméně je stále mnoho věcí, které je třeba zlepšit. V médiích se většinou objevují představitelé vládní strany, mělo by být více prostoru pro opozici. Velkou obtíží v činnosti televize a rozhlasu je skutečnost, že společnosti jsou v likvidaci, což nepříspěvá k plnění jejich mise, protože rozpočet je

výrazně omezen. Velkým plusem jsou změny v TVP, kde hlavní televizní zpravodajský pořad konečně připomíná novinářskou práci, a nikoliv propagandu.“ (Respondent 6)

Co se týče plánovaného zrušení televizního poplatku a přesunu financování médií pod státní rozpočet, i zde se objevuje výrazná míra nedůvěry. Respondenti často uvádějí, že tato změna nebude mít na nezávislost veřejnoprávních médií zásadní vliv – většinou proto, že médium je podle jejich názoru už nyní zcela pod kontrolou státu.

„V případě Polska nemá tato změna přílišný vliv. Poplatky už beztak část veřejnosti neplatí a VP média jsou závislá na ad hoc injekcích ze státního rozpočtu.“ (Respondent 2)

„Veřejnoprávní média jsou už delší dobu de facto vládními. Co by to mělo změnit?“
(Respondent 4)

Z toho vyplývá, že změna finančního mechanismu je vnímána jako technická záležitost, která se nijak nedotýká podstaty problému, tedy politického vlivu na mediální obsah. V odpovědích se objevují i silné obavy, že situace se v podstatě nemění, jen se mění její hráči.

Respondenti zároveň zdůrazňují, že změny v personálním obsazení a struktuře médií musí vést k obnovení důvěry veřejnosti a zlepšení kvality informování. Respondenti se rovněž vyjadřovali k institucionálním krokům vlády, konkrétně k právnímu postupu likvidace TVP prostřednictvím obchodního práva. I zde je patrné silné znepokojení. Jeden z respondentů uvedl:

„Veřejnoprávní média byla za vlády PiS silně zdiskreditována – stala se nástrojem šíření tupé propagandy, obyčejných lží a nejprimitivnější zábavy. Většina společnosti po volbách očekávala co nejrychlejší změnu, a to jakýmkoliv způsobem. Je jisté, že veřejnoprávní média budou i nadále různými způsoby ovládána každou další vládou – myslím, že jsme se s tím už smířili. Bez ohledu na to, jaké právní prostředky byly využity, PiS už neměl volební legitimitu k tomu, aby veřejnoprávní média nadále fungovala de facto jako média jedné strany.“ (Respondent 7)

„Veřejnoprávní média, chtě nechtě, jsou vždy závislá na vládě. Bylo by důležité, aby rozhlas a televizi vedli novináři nezapojení do politiky. Bohužel se tak často neděje.

Touha po pomstě vůči předchozí vládě – patrná u některých novinářů – rozhodně žurnalistice neprospívá. Myslím si, že je ještě příliš brzy na úplné zhodnocení této situace.“ (Respondent 6)

Pokud jde o mezinárodní dimenzi, respondenti se shodují, že Donald Tusk má lepší pozici pro komunikaci s evropskými institucemi. Respondenti se vyjadřují k dosavadní reakci EU na vývoj v Polsku a k tomu, zda Tuskovy kroky mohou ovlivnit mezinárodní reputaci Polska. Odpovědi jsou rozporuplné, část respondentů považuje reformy za nezbytné pro zlepšení vztahů s EU, jiní je označují za čistě interní problém, který evropské instituce buď ignorují, nebo sledují pragmaticky.

„Velké reformy Tuskovy vlády zatím v Polsku nepozorujeme, navzdory tomu na evropské i mezinárodní úrovni zabrala samotná změna politické garnitury a deklarace a ujištění nové vlády, že povede zemi jiným kurzem než PiS. Osm let vlády PiS se do polské moderní historie zapsalo jako [období] relativní hospodářské stability a relativní bezpečnosti, to vše ovšem rámované příklonem k autoritářským tendencím, likvidace nezávislosti institucí, rozvratu právního státu, systémovou korupcí a nepotismem.“ (Respondent 1)

„Donald Tusk má dobré vztahy se strukturami, které ovládají Evropskou unii. Nevidím možnost reakce z této strany, spíše očekávám reakci ze strany USA.“ (Respondent 4)

Z názorů vyplývá, že důvěra v osobnosti existuje, ale je značně podmíněná. Respondenti Donaldu Tuskovi přiznávají schopnost zlepšit vztahy se zahraničím, ale zároveň pochybují, že jeho vláda přinese hlubokou demokratizaci veřejného mediálního prostoru.

Celkově lze říci, že téma veřejnoprávních médií je mezi respondenty silně rezonující a představuje jedno z míst, kde se velmi zřetelně střetává naděje se skepsí. Kritika není namířená jen na minulé vlády, ale i na současné reformátory. Pokud nebudou ochotni jít za rámec symbolických kroků a opravdu oddělit média od politiky, důvěra se podle většiny respondentů neobnoví. V kontextu mezinárodních vztahů reforma médií slouží spíše jako vnitropolitický symbol změny kurzu než jako promyšlená strukturální reforma s dlouhodobými dopady na demokratické fungování státu.

5.3 Mezinárodní postavení Polska

V odpovědích respondentů se odráží hlubší přemýšlení o postavení Polska ve světě, zejména ve vztahu k Evropské unii, transatlantickým partnerům a regionálním strukturám jako je Visegrádská čtyřka nebo Trojmoří. Přestože návrat Donalda Tuska do vysoké politiky je obecně vnímán jako šance na zlepšení mezinárodní reputace země, odpovědi ukazují, že očekávání nejsou bezvýhradně optimistická.

Jedním z často zmiňovaných témat je otázka polského předsednictví v Radě EU a jeho možný dopad na vztahy s Bruselem. Většina respondentů věří, že Tusk jako premiér s rozsáhlými evropskými zkušenostmi může zlepšit vnímání Polska uvnitř EU. Jeden z respondentů například poznamenává:

„Zdá se, že Donald Tusk dokázal přesvědčit ostatní evropské lídry o oprávněnosti svých postojů. Zatím není jasné, jaká další témata – kromě migrační politiky – budou na agendě polské vlády. Polské předsednictví se bude krýt s prezidentskou volební kampaní, což může vést k tomu, že evropské fondy se stanou nástrojem v rukou Rafała Trzaskowského z Občanské platformy, který bude kandidátem na prezidenta a jehož zvolení by zaručovalo dobré vztahy s EU. V kontextu vztahů s EU bude také důležité, kdo se stane prezidentem. Stojí za zmínku, že značná část prostředků z Národního plánu obnovy již byla odblokována.“ (Respondent 1)

Naopak jiní upozorňují, že většina prostředků z fondů EU již byla uvolněna a předsednictví nebude mít v této oblasti zásadní dopad. Mezi řádky je však zřejmé, že samotná symbolika návratu Polska na „evropský kurz“ má pro respondenty hodnotu. Současně si ale část respondentů zachovává jistou opatrnost. Varují, aby obnovená spolupráce s EU nevedla k přílišným ústupkům na úkor národních zájmů. Spolupráci se západními spojenci považují za důležitou, nicméně očekávají vyvážený a pragmatický přístup, který bude zohledňovat i polské strategické priority.

„Prostředky z Národního plánu obnovy již byly uvolněny, to bylo rozhodnutí Evropské komise, takže si nemyslím, že by se na tom něco mělo změnit. Je jisté, že velké státy EU se nyní nacházejí v krizi a existuje očekávání, že Polsko sehraje významnou roli při určování strategických

cílů EU. Nejsem si jistý, zda je polská vláda na tuto výzvu dobře připravena, i když je jistě pozitivní, že jde o proevropskou vládu.“ (Respondent 2)

Důležitou součástí reflexe mezinárodních vztahů je i postavení Polska v regionálních uskupeních. Visegrádská čtyřka je v odpovědích často označována za formát, který ztratil svůj původní význam, především kvůli autoritářskému vývoji v Maďarsku. Jeden z respondentů popisuje přístup Polska k těmto iniciativám následovně:

„Ke smůle Polska v současnosti ani Výmarský trojúhelník, ani Visegrádská skupina neplní svou roli. Oživení Trojúhelníku však spíše závisí na dvou nejsilnějších partnerech – Francii a Německu – ačkoliv vláda Donalda Tuska se nepochybně bude snažit tuto strukturu znovu aktivovat. Uvnitř V4 jsou zájmy jednotlivých členů momentálně natolik odlišné, že nevidím možnost skutečného oživení skupiny jako středoevropského lobbistického bloku. Iniciativa Trojmoří je v Polsku vnímána jako jeden z vlajkových projektů předchozího kabinetu (PiS), a proto se neteší podpoře vlády Donalda Tuska. Nelze však vyloučit, že vzhledem k jejímu geografickému rozsahu a účasti Ukrajiny na ní, by mohla být začleněna jako užitečný nástroj pro spolupráci (zejména v oblasti formulace společného postoje) států střední a východní Evropy v rámci panevropských fór.“ (Respondent 5)

Ambivalence se objevuje i v hodnocení nominace Piotra Serafina⁷, jednoho z nových klíčových aktérů polské evropské diplomacie. Respondenti se vesměs shodují, že jeho profesní profil může posílit postavení Polska v Bruselu, ale zároveň zůstávají opatrní v odhadech konkrétního vlivu.

„Myslím, že jde o Piotra Serafina? Je to odborník a skutečný specialista a úřad, který má převzít, se skutečně týká klíčové otázky, kterou je rozpočet. Je to rozhodně ocenění a potenciální příležitost k efektivnímu působení. Je však třeba mít na paměti, že Evropská unie je prostor mnohostranných, složitých jednání, kde postoj jednoho státu, natož jednotlivce, nestačí. Přesto

⁷ Zde jsem se v dotazníku dopustil chyby, když jsem Piotra Serafina nazval Wojciechem. Většina respondentů na mě navázala a používali taktéž toto nesprávné jméno.

takový úřad obsazený Polákem představuje další důkaz, že se Polsko znovu začíná vracet do diplomatických kruhů v rámci EU.“ (Respondent 11)

Téma vztahů s Německem se objevilo v souvislosti s potenciálem obnovení tzv. Výmarského trojúhelníku. Většina respondentů se shoduje, že otázka poválečných reparací, kterou prosazovala předchozí vláda, není pro současný kabinet prioritou. Očekává se pragmatický přístup a soustředění na dlouhodobou strategickou spolupráci, bez revizionistických symbolických gest. Přístup ke sporné otázce reparací je vnímán jako zkouška diplomatické vyspělosti nové vlády.

„Pouze prostřednictvím bilaterálního dialogu bez revanšismu je možné pokusit se v této věci dosáhnout dohody s Německem. Z hlediska mezinárodního práva se však Polsko těchto reparací vzdalo již v 50. letech 20. století ve prospěch Sovětského svazu.“ (Respondent 4)

Zajímavá je i rovina polsko-amerických vztahů, kde je cítit určitá nejistota. Návrat Donalda Trumpa do Bílého domu je vnímán jako faktor, který může polskou pozici zkomplikovat. Zatímco někteří respondenti se obávají ztráty důvěry v EU, jiní vyzdvihují bezpečnostní vazby a dlouhodobé partnerství. Jeden z respondentů (odpovídá ještě před zvolením Donalda Trumpa v roce 2024) konstatuje:

„V prohlášeních mnoha polských členů vlády (včetně Radosława Sikorského, ministra zahraničních věcí) byl Donald Trump představován v negativním světle, což – s ohledem na Trumpův narcistní přístup ke Spojeným státům a k sobě samotnému – nepříznivě ovlivní spolupráci obou zemí. Podle mého názoru bude Polsko i nadále vnímáno v USA jako důležitý prvek systému evropské obrany, avšak v podmínkách mírového období se mu nedostane výraznější americké podpory. Přítomnost Polska v Evropské unii – v kontextu zostřujících se politických a hospodářských vztahů mezi EU a Spojenými státy – povede k tomu, že stejně jako ostatní unijní státy pocítí dopady Trumpovy politiky, konkrétně jeho zaměření na domácí záležitosti na úkor zahraniční politiky.“ (Respondent 5)

Dalo by se shrnout, že návrat Donalda Tuska je vnímán jako signál určité normalizace zahraniční politiky. I ti, kteří k jeho vládě přistupují s rezervou, připouštějí, že Polsko díky němu působí čitelněji a předvídatelněji na mezinárodní scéně. Závěrem jeden z respondentů poznamenal:

„Kritika směru, kterým se Polsko ubíralo za vlády PiS, měla negativní dopad na mezinárodní obraz země. Reformy justice a kontroverze spojené s právním státem přispěly ke zhoršení vztahů s Evropskou unií i s dalšími státy. Návrat Donalda Tuska, známého svým proevropským přístupem a mezinárodními zkušenostmi, by mohl přispět ke zlepšení mezinárodní reputace Polska. Jeho politika by mohla pomoci při obnově důvěry a spolupráce se zahraničními partnery.“ (Respondent 8)

Celkově lze říci, že Tuskova vláda je v oblasti mezinárodních vztahů vnímána jako korektivní síla, která se snaží obnovit důvěru partnerů, stabilizovat polskou zahraniční politiku a vrátit ji do hlavního proudu evropské spolupráce. Většina respondentů hodnotí tento posun pozitivně, avšak s vědomím, že bez provázaných domácích reforem a dlouhodobé důslednosti zůstane pozitivní změna pouze dočasná.

6 Závěr

Z odpovědí napříč všemi třemi dotazníky vyplývá, že část respondentů vnímá jednotlivé reformní kroky jako propojený celek, a to zejména v souvislosti s obnovou důvěry v demokratické instituce a s posílením evropského ukotvení Polska. Nejvýrazněji se toto propojení objevuje mezi reformou justice a zlepšením mezinárodní reputace Polska, přičemž média jsou vnímána jako symbol této změny, nikoli její hlavní motor.

Celkové rozložení odpovědí ukazuje, že mezi respondenty převažuje pragmatický až opatrně důvěřivý pohled. Reformy nejsou bezmezně schvalovány, ale jsou ve většině odpovědí vnímány jako nutné kroky k nápravě předchozího vývoje, nikoli jako ideální model demokratické změny. Respondenti často hovoří o omezených možnostech vlády, přetrvávajících blokacích (např. prezidentovo veto) a potřebě hlubší systémové změny. U justice a médií je důvěra často podmíněná. V oblasti zahraniční politiky je naopak důvěra v Tuskovu vládu nejsilnější.

Na základě odpovědí ve všech třech dotaznících lze říci, že reformy nové vlády Donalda Tuska nejsou vnímány jako explicitně nedemokratické, ale v určitých oblastech vyvolávají pochybnosti o procedurální správnosti, transparentnosti a dlouhodobé udržitelnosti. Současně však převažuje přesvědčení, že tyto reformy jsou nezbytné, žádoucí a představují pragmatický krok k obnovení právního státu a zlepšení mezinárodního postavení Polska. Nejvíce důvěry si získaly kroky v oblasti zahraniční politiky, zatímco nejvíce kontroverzí vzbudily změny ve veřejnoprávních médiích.

Celkově tedy platí, že reformy jsou vnímány jako nutné, částečně problematické, ale převažuje víra, že směřují správným směrem. Můj výzkum tedy dokládá, že obnova právního státu nemusí být vnímána jako automaticky demokratický proces a potvrzuje teorii, že reformní snahy mohou mít ambivalentní charakter – potřebné, ale problematické.

Předpoklad mé práce – tedy, zda jsou reformy nové Tuskovy vlády v oblasti justice, veřejnoprávních médií a zahraniční politiky vnímány jako nedemokratické, a přesto nezbytné pro obnovu právního státu a mezinárodního postavení Polska, byl v rámci kvalitativní analýzy odborných názorů potvrzen. Převládal názor, že navzdory právním a procedurálním nedostatkům jsou tyto reformy chápány jako potřebné a legitimní kroky v procesu demokratické obnovy

způsobených předchozí vládou. Reformní procesy jsou odbornou veřejností interpretovány jako „nutné zlo“ na cestě k obnovení demokratických standardů.

Proces post-iliberální (demokratické) obnovy právního státu a demokratických institucí v sobě nese inherentní paradox, na který je třeba v rámci reflexe této práce poukázat. Ačkoliv nové vlády deklarují snahu napravit deformace způsobené předchozím autoritářským či polo-demokratickým režimem, často samy volí prostředky, které svou povahou připomínají některé mechanismy demokratického backslidingu. Zejména se jedná o obcházení standardních procedur, urychlené legislativní postupy, rozsáhlé zásahy do personálního složení klíčových institucí nebo využívání právně sporných interpretací ústavních pravidel.

Takové kroky mohou být ve specifickém kontextu považovány za nezbytné k obnovení demokratického rámce tam, kde byly tradiční instituce systematicky oslabeny. Nicméně nesou s sebou riziko – výjimečná opatření přijatá ve jménu obnovy mohou časem sama legitimizovat erozivní praxi a oslabit důvěru ve spravedlivé a transparentní fungování státu. Tento paradox post-iliberální obnovy tedy spočívá v napětí mezi účelem a prostředky – mezi demokratizačním cílem a potenciálně nedemokratickými metodami jeho dosažení.

Úspěšná demokratická obnova vyžaduje nejen obnovení institucí, ale také respektování procedurálních standardů, které tvoří podstatu liberální demokracie. Pokud jsou při obnově využívány prostředky narušující právní stát, musí být tyto kroky co nejvíce transparentní, časově omezené a podřízené veřejné kontrole. V opačném případě hrozí, že samotný proces obnovy podkope své vlastní legitimizační základy.

Z hlediska analýzy třetí Tuskovy vlády v Polsku je tento paradox výrazný. Přestože reformy byly odbornou veřejností hodnoceny jako nezbytné a v zásadě pozitivní, jejich způsob provádění – zejména v oblasti personálních změn ve veřejnoprávních médiích či justici – vyvolal oprávněné otázky ohledně souladu s principy procedurálních pravidel liberální demokracie. Tento rozpor ilustruje hlubší výzvu, které čelí post-iliberální transformační vlády: jak obnovit demokracii bez toho, aby přitom oslabily samotné hodnoty, na nichž je demokracie postavena.

Význam této práce spočívá v jejím příspěvku k pochopení fenoménu post-iliberální transformace, kdy je demokratický rámec rekonstruován nikoliv v podmínkách budování nového režimu, ale v situaci obnovy erodovaných institucí. Práce rovněž upozorňuje na to, že obnova právního státu není lineárním a bezproblémovým procesem, nýbrž zahrnuje nové institucionální,

právní a legitimační výzvy. Významným přínosem je i aktuální mapování odborné reflexe procesu obnovy v Polsku, které je v akademickém diskurzu zatím omezené.

Je však třeba zmínit některé limity práce. Omezený počet oslovených odborníků, daný časovým a organizačním rámcem výzkumu, omezuje možnost zobecnění výsledků. Další limitací je rychlá dynamika polské politické situace, která způsobuje, že některé závěry mohou být časově podmíněné. Nedostatečné množství vědecké literatury o třetí Tuskově vládě vedlo k častému využívání analytických zpráv a publicistiky (přesto bylo čerpáno pouze z etablovaných zdrojů), což si žádá další pozornost a ověření v budoucnu.

Pro další výzkum by bylo přínosné sledovat dlouhodobé výsledky reforem a jejich vliv na institucionální stabilitu a důvěru veřejnosti v demokratické instituce. Rovněž by bylo vhodné provést komparativní analýzy s dalšími zeměmi, které procházejí podobnými procesy post-iliberální obnovy, v budoucnu (snad) například se Slovenskem či Maďarskem. Dalším zajímavým směrem je výzkum role občanské společnosti v monitorování, legitimizaci a ovlivňování transformačních procesů v Polsku.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá tím, jak jsou reformy nové polské vlády pod vedením Donalda Tuska v oblasti justice, veřejnoprávních médií a zahraniční politiky vnímány odbornou veřejností. Zaměřuje se především na to, zda jsou tyto kroky považovány za nedemokratické, a přesto nutné pro obnovení právního státu a zlepšení mezinárodní pozice Polska. Téma bylo zvoleno s ohledem na aktuální politický vývoj v Polsku po prosinci 2023 a jeho význam pro vztahy Polska s Evropskou unií i dalšími partnery.

Práce vychází z hypotézy, že navzdory určitým problémovým prvkům jsou tyto reformy často vnímány jako potřebné a jako pokus stabilizovat právní a politické prostředí v zemi.

Text je rozdělen na teoretickou a praktickou část. Teoretická část popisuje vývoj v jednotlivých oblastech a zasazuje je do širšího politického a právního rámce. Praktická část je postavena na kvalitativním výzkumu – konkrétně na třech tematických dotaznících, které se zaměřily zvláště na justici, média a zahraniční politiku. Odpovídali především akademici (u témat justice a zahraniční politiky) a novináři nebo mediální profesionálové (v části o médiích).

Z odpovědí vyplývá, že většina respondentů vnímá snahy vlády jako návrat k demokratickým standardům. Zároveň se ale objevují pochybnosti o rychlosti, efektivitě nebo samotné proveditelnosti reforem. I respondenti, kteří jsou vůči vládě kritičtí, často uznávají, že změny jsou nutné a představují určitý posun oproti stavu, který po sobě zanechala předchozí vláda. Významnou roli v odpovědích hraje také evropský kontext – reformy jsou spojovány s očekáváním zlepšení vztahů s EU a obnovy důvěryhodnosti Polska.

Cílem práce je přiblížit aktuální vnímání reforem v Polsku odbornou veřejností. Mým dalším cílem je ukázat, jak se domácí změny promítají do vnějšího obrazu země.

Abstract

This bachelor's thesis explores how the reforms introduced by the new Polish government under Donald Tusk in the areas of justice, public media, and foreign policy are perceived by experts. The main focus is on whether these reforms are viewed as undemocratic yet still necessary for restoring the rule of law and improving Poland's international position. The topic was chosen in light of the political developments in Poland since December 2023 and their significance for both domestic democratic processes and the country's relations with the European Union and other international partners.

The thesis is based on the hypothesis that, despite some controversial elements, the reforms are largely seen as needed and aimed at stabilizing Poland's legal and political environment.

The work is divided into a theoretical and a practical section. The theoretical part offers an overview of developments in the three main areas and places them in a broader political and legal context. The practical part is based on original qualitative research using three thematic questionnaires – each focused on one of the key topics: justice reform, media reform, and foreign policy. Respondents included academics (in the justice and foreign policy sections) and journalists or media professionals (in the media section). The answers were analyzed and categorized according to the respondents' overall attitudes – positive, conditioned positive, neutral, and negative.

The findings show that most respondents see the government's actions as an attempt to return to democratic standards, although concerns remain about the pace, effectiveness, and legal implementation of the reforms. Even critics often acknowledge that reforms are necessary and represent a shift from the approach of the previous government. The European dimension is frequently mentioned – with reforms being linked to hopes for better Poland–EU relations and the restoration of Poland's international credibility.

The goal of this thesis is to provide insight into how current reforms in Poland are viewed by professionals and to highlight the connection between domestic policy changes and the country's external image.

Anotace

Jméno a příjmení: Jan Lazar

Název práce: Třetí Tuskova vláda v Polsku: obnova právního státu a mezinárodního postavení Polska?

Název práce v angličtině: The Third Tusk Government in Poland: The Restoration of the Rule of Law and Poland's International Reputation?

Anotace: Tato bakalářská práce se zabývá analýzou reformních kroků třetí vlády Donalda Tuska v Polsku po volbách v roce 2023, a to zejména v oblastech justice, veřejnoprávních médií a zahraniční politiky. Cílem práce je zjistit, zda tyto reformy přispívají k obnově právního státu a mezinárodní reputace Polska a jak jsou vnímány odbornou veřejností. Práce využívá kvalitativní analýzu odborných odpovědí a dalších primárních i sekundárních zdrojů. Výsledky ukazují, že reformy jsou vnímány jako nezbytné kroky k demokratické obnově, přesto však čelí kritice za použití postupů, které mohou ohrožovat procedurální standardy liberální demokracie. Práce tak reflektuje širší problematiku post-iliberální transformace a rizika spojená s obnovou demokratických institucí.

Anotace v angličtině: This bachelor thesis analyzes the reform efforts of the third government of Donald Tusk in Poland after the 2023 elections, focusing on the judiciary, public media, and foreign policy. The aim is to assess whether these reforms contribute to the restoration of the rule of law and Poland's international reputation, and how they are perceived by experts. The thesis employs qualitative analysis of expert responses and other primary and secondary sources. The findings indicate that the reforms are perceived as necessary steps toward democratic recovery, although they also face criticism for employing methods that may undermine procedural standards of liberal democracy. The thesis reflects on the broader issue of post-illiberal transformation and the challenges associated with rebuilding democratic institutions.

Klíčová slova: Polsko, Donald Tusk, právní stát, veřejnoprávní média, zahraniční politika, demokratická obnova, iliberalismus, demokratický backsliding

Klíčová slova v angličtině: Poland, Donald Tusk, rule of law, public media, foreign policy, democratic recovery, illiberalism, democratic backsliding

Rozsah práce: 54 stran (cca 118 000 znaků)

Jazyk práce: čeština

Bibliografie

- Amnesty International. (2016). *Wolne Sady, Wolni Ludzie*. Načteno z Amnesty International: <https://www.amnesty.org.pl/wolne-sady-wolni-ludzie/>
- Amnesty International. (14. červen 2021). *Nezávislá justice v rozkladu. V Polsku dál přituhuje*. Načteno z Amnesty International: <https://www.amnesty.cz/zprava/5129/nezavisla-justice-v-rozkladu-v-polsku-dal-prituhuje>
- Amnesty International. (28. červen 2023). *Poland: Law Establishing Special Commission Threatens Human Rights*. Načteno z Amnesty International: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur37/6931/2023/en/>
- Article 19. (20. září 2024). *Poland: Rigorous reforms in media sector are still required*. Načteno z ARTICLE 19: <https://www.article19.org/resources/poland-rigorous-reforms-in-media-sector-are-still-required/#:~:text=domestic%20actors%20only,launched%20by%20the%20previous%20cabinet>
- Bermeo, N. (2016). On Democratic Backsliding. *Journal of Democracy*, 27(1), 5-19.
- Brier, R. (2009). The Roots of the "Fourth Republic". *East European Politics and Societies*, 23(1), 63-85.
- Buras, P. (6. červen 2023). *How the fight against Russian agents in Poland could destroy democracy*. Načteno z European Council on Foreign Relations: <https://ecfr.eu/article/how-the-fight-against-russian-agents-in-poland-could-destroy-democracy/>
- Cardiff EDC. (2020). *Infringement procedures by the European Commission against Poland over judicial independence*. Načteno z European Sources Online: <https://www.europeansources.info/record/infringement-procedure-by-the-european-commission-against-poland-over-judicial-independence/>
- Court of Justice of the European Union. (8. duben 2020). *PRESS RELEASE No 47/20 - Order of the Court in Case C-791/19 R Commission v Poland*. Načteno z Court of Justice of the European Union: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-04/cp200047en.pdf>

- ČTK. (18. Listopad 2015). *Nová premiérka Szydlová: Prioritou je bezpečnost Polek a Poláků.* Načteno z ČT24: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/nova-premierka-szydlova-prioritou-je-bezpecnost-polek-a-polaku-123550>
- Deloy, C., & Levy, H. (28. Září 2005). *The rightwing forces win the general and senatorial elections in Poland where the vote was heavily marked by a high abstention rate.* Načteno z Fondation Robert Schuman: <https://www.robert-schuman.eu/en/monitor/446-the-rightwing-forces-win-the-general-and-senatorial-elections-in-poland-where-the-vote-was-heavily-marked-by-a-high-abstention-rate>
- Deutsche Welle. (28. Prosinec 2015). *President signs Poland's constitutional court bill.* Načteno z Deutsche Welle: <https://www.dw.com/en/polands-president-signs-constitutional-court-bill-amendment/a-18945179>
- Diamond, L. (2021). Democratic regression in comparative perspective: scope, methods, and causes. *Democratization*, 28(1), 22-42.
- DW. (6. červen 2019). *EU court says Poland broke law by making judges retire early.* Načteno z DW.com: <https://www.dw.com/en/eu-court-says-poland-broke-law-by-making-judges-retire-early/a-49332774>
- Evropská komise. (29. duben 2020). *Rule of Law: European Commission launches infringement procedure to safeguard the independence of judges in Poland.* Načteno z Evropská komise: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_772
- GLOBSEC. (2023). *GLOBSEC Trends 2023.* Načteno z GLOBSEC: <https://www.globsec.org/sites/default/files/2023-05/GLOBSEC%20Trends%202023.pdf>
- Goettig, M. (22. Prosinec 2015). *Polish parliament passes contentious amendment to top court law.* Načteno z Reuters: <https://www.reuters.com/article/poland-constitution-crisis-idUSL8N14B2UG20151222/>
- Grzyzłó, D. (2007). *Lustration. The Case of Poland.* Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Harzer, F. (2020). *Varování pro Českou televizi. Stačí se podívat do Polska.* Načteno z Seznam Zprávy: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/polska-televize-uz-je-pet-let-narodni-zpravy-nahradila-propagandou-131163>
- Havlíková, K. (19. prosinec 2024). *Veřejnoprávní média v Polsku by mohl financovat státní rozpočet. Změny začala vláda před rokem.* Načteno z iRozhlas:

https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/verejnopravni-media-v-polsku-se-mohly-financovat-z-rozpoctu-zmeny-zacala-vlada_2412191657_job#:~:text=Prezident%20Andzrej%20Duda%20pak%20vetoval,vede%20člověk%20blízky%20straně%20PiS

Henley, J. (26. říjen 2023). *Polish president delays appointing new government*. Načteno z The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/26/polish-president-delays-appointing-new-government>

Human Rights Watch. (7. červen 2023). *Poland: New Law to Bar People from Public Office*. Načteno z Human Rights Watch: <https://www.hrw.org/news/2023/06/07/poland-new-law-bar-people-public-office>

Internetowy System Aktów Prawnych. (5. červen 2018). *Dz.U. 2018 poz. 1077 - Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 marca 2016 r. sygn. akt K 47/15*. Načteno z Internetowy System Aktów Prawnych: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001077>

iRozhlas. (28. prosinec 2022). *Polskému expremiérovi Donaldu Tuskovi hrozí atentát, varuje policie. Stát mu přidělil ochranu*. Načteno z iRozhlas: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/tusk-polsko-opozice-ochrana-atentat_2212282251_fos

Janyška, P. (5. září 2019). *Polští soudci pracují v atmosféře strachu, zastrašoval je přímo stát*. Načteno z iRozhlas: https://www.irozhlas.cz/komentare/polsko-ohrozeni-justice-soudci-pravo-a-spravedlnost_1909051315_zit

Kaczyński, L. (13. Listopad 2006). *Podpisanie znowelizowanej „ustawy lustracyjnej”*. Načteno z Prezydent.pl: <https://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/aktualnosci-rok-2006/podpisanie-znowelizowanej-8222ustawy-lustracyjnej8221,28626,archive>

Kocůrek, M. (2009). *Projekt IV. Republiky jako polský sociopolitický fenomén a volební program PiS*. Praha: Masarykova univerzita v Brně.

Koper, A., & Florkiewicz, P. (20. prosinec 2023). *Polish government takes public TV news channel off air amid reform drive*. Načteno z Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/polish-public-media-chiefs-dismissed-news-channel-stops-broadcasting-2023-12->

- Ministerstwo Sprawiedliwości. (21. Listopad 2024). *10 filarów ministerialnego programu usprawnienia działalności sądów*. Načteno z Ministerstwo Sprawiedliwości:
<https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/10-filarow-ministerialnego-programu-usprawnienia-dzialalnosci-sadow>
- Minárik, P. (19. Listopad 2015). *Nová polská vláda odvolala šéfy všech tajných služeb*. Načteno z Novinky.cz: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-nova-polska-vlada-odvolala-sefy-vsech-tajnych-sluzeb-332599>
- Mistygacz, M. (prosinec 2024). Modus Operandi of the Erosion of the Rule of Law in Poland – Experience in 2015–2023. *Studia Politologiczne*(74), 217-234.
- Nerad, F. (27. květen 2024). *„Politické rozhodnutí za odměnu.“ Evropská komise končí řízení proti Polsku kvůli zásahům do soudů*. Načteno z iRozhlas:
https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/evropska-komise-polsko-soudy-rizeni-bruselske-chlebicky_2405270708_ako
- Netolická, B. Z. (2018). *Historická politika za vlády Práva a spravedlnosti v Polsku 2005 a! 2007*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Onet.pl. (9. Leden 2024). *Prof. Waltoś stał się dla PiS autorytetem w sporze o prawo łaski. Przemówił i nie zgadza się z prezydentem*. Načteno z Onet Wiadomości:
<https://wiadomosci.onet.pl/kraj/autorytet-pis-w-sporze-o-prawo-laski-przemowil-i-nie-zgadza-sie/9qd7sr0>
- Piotr, S., & Wicherek, D. (2021). Skrócenie kadencji Sejmu RP w 2007 r. – nowy rozdział w polskiej polityce. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 63(5), 115-122.
- Prawo i Sprawiedliwość (2005). *IV RZECZPOSPOLITA Sprawiedliwość dla Wszystkich*.
- Pohanka, V. (3. leden 2016). *Nový polský mediální zákon bude zkoumat Evropská komise*. Načteno z iRozhlas: <https://irozhl.as/usW>
- Polish Helsinki Foundation for Human Rights. (11. března 2016). *Nová kapitola krize v Polsku: Ústavní soud se mění na "neústavní"*. Načteno z LIBERTIES:
<https://www.liberties.eu/cz/stories/nova-kapitola-ustavni-krize-v-polsku/7657>
- Politico. (2025). *Poll of Polls, Poland — National parliament voting intention*. Načteno z POLITICO: <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/poland/>

- Rada Języka Polskiego. (14. Březen 2019). Sněmovní tisk 3324. *Sprawozdanie o stanie ochrony języka polskiego za lata 2016-2017*. Warszawa.
- Reporters Without Borders. (2024). *Poland – RSF 2024 World Press Freedom Index*. Načteno z Reporters Without Borders: <https://rsf.org/en/country/poland>
- Reuters. (27. říjen 2021). *EU court fines Poland 1 mln euros per day in rule of law row*. Načteno z Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-top-court-orders-poland-pay-1-million-euros-day-rule-law-row-2021-10-27/#:~:text=CJEU%29%20read>
- Reuters. (4. listopad 2022). *Poland asks EU to halt rule-of-law fines, minister says*. Načteno z Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/poland-asks-eu-halt-rule-of-law-fines-minister-says-2022-11-04/#:~:text=Warsaw%20has%20since%20replaced%20the,undermined%20has%20not%20been%20resolved>
- Rožánek, F. (29. srpen 2024). *Poláci chtějí zrušit televizní poplatky. Nový zákon vyřeší víc problémů najednou*. Načteno z LUPA: <https://www.lupa.cz/clanky/polaci-chteji-zrusit-televizni-poplatky-novy-zakon-vyresi-vic-problemu-najednou/>
- Úřad pro demokratické instituce a lidská práva. (2020). ODIHR SPECIAL ELECTION ASSESSMENT MISSION Republic of Poland – Presidential Election, 28 June 2020. *STATEMENT OF PRELIMINARY FINDINGS AND CONCLUSIONS*. OSCE, ODIHR.
- Scheppele, K. L. (2018). Autocratic Legalism. *University of Chicago Law Review*, 85(2), 545-583.
- Schmitz, R. (19. únor 2024). *Poland's new government deprograms its once far-right public media*. Načteno z NPR: <https://www.npr.org/2024/02/19/1230673951/poland-new-government-polish-news-media>
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2015). *Druk nr 158: O zmianie ustawy o radiofonii i telewizji*. Warszawa.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2016). *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. Načteno z Poselski projekt ustawy o Radzie Mediów Narodowych oraz o zmianie niektórych ustaw, druk nr 592: <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=592>

- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2016). *Ustawa z dnia 30 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji*. Načteno z Internetowy System Aktów Prawnych: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000025>
- Siedlecka, E. (7. Prosinec 2015). *Prezydent nie wykonuje wyroku. Rząd wstrzymuje publikację orzeczenia Trybunału*. Načteno z Wyborcza: <https://wyborcza.pl/7,75398,19303836,prezydent-nie-wykonuje-wyroku-rzad-wstrzymuje-publikacje-orzeczenia.html>
- Skotnicki, K. (2020). Problem konstytucyjności składu obecnej Krajowej Rady Sądownictwa w Polsce. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica*(93), 47-59.
- Solak, D. (2018). Maligní konstitucionalismus v Polsku. V J. Benák, & Z. Vikarská (Editor), *DOUPĚ: DISKUTUJEME O ÚSTAVNÍM PRÁVU*. 637, stránky 113-139. Brno: MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA.
- Soudní dvůr Evropské unie. (5. listopad 2019). Komise v. Polsko (Nezávislost obecných soudů) (C-192/18). *CURIA*. Lucemburk.
- Soudní dvůr Evropské unie. (27. říjen 2021). *Order of the Vice-President of the Court in Case C-204/21 R Commission v Poland*. Načteno z Soudní dvůr Evropské unie: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-10/cp210192en.pdf>
- Trybunał Konstytucyjny. (13. Prosinec 2016). *Komunikat Ustawa o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji*. Načteno z Trybunał Konstytucyjny: <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/9508-ustawa-o-zmianie-ustawy-o-radiofonii-i-telewizji>
- Trybunał Konstytucyjny. (7. Říjen 2021). *Ocena zgodności z Konstytucją RP wybranych przepisów Traktatu o Unii Europejskiej [Judgment K 3/21]*. Načteno z Trybunał Konstytucyjny: <https://trybunal.gov.pl/en/hearings/judgments/art/11662-ocena-zgodnosci-z-konstytucja-rp-wybranych-przepisow-traktatu-o-unii-europejskiej>
- TVN24. (22. srpen 2018). *"Bat został podniesiony". Czym jest Izba Dyscyplinarna Sądu Najwyższego?* Načteno z TVN24: <https://tvn24.pl/polska/czym-zajmuje-sie-izba-dyscyplinarna-sadu-najwyzszego-ra862947-ls2582143>
- Wahl, T. (11. listopad 2021). *Poland: Rule-of-Law Issues July – Mid-October 2021*. Načteno z EUcrim: <https://eucrim.eu/news/poland-rule-of-law-issues-july-mid-october->

Wanat, Z. (29. duben 2020). *Commission launches 4th infringement procedure over Poland's rule of law*. Načteno z POLITICO: <https://www.politico.eu/article/brussels-launches-4th-infringement-procedure-over-polands-rule-of-law/>

White, J. (27. červen 2024). *Loosening the Partisan Hold over Public Media in Europe*. Načteno z Freedom House: <https://freedomhouse.org/article/loosening-partisan-hold-over-public-media-europe#:~:text=being%20sworn%20in%20as%20Poland's,took%20TVP%20off%20the%20air>

Włodarczak-semczuk, A. (18. leden 2024). *Polish top court rejects government plan to overhaul public media*. Načteno z Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/polish-top-court-rejects-government-plan-overhaul-public-media-2024-01-18/#:~:text=,its%20current%20or%20former%20lawmakers>

Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2023 r. (15. Listopad 2023). Načteno z Państwowa Komisja Wyborcza: <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl>

Wybory do Sejmu: wyniki głosowania. (2001). Načteno z Państwowa Komisja Wyborcza: https://wybory2001.pkw.gov.pl/sjg2_k31k.html

Wydział Komunikacji Społecznej i Promocji Ministerstwo Sprawiedliwości. (15. Červenec 2017). *Ustawy reformujące sądownictwo trafią do Prezydenta*. Načteno z Ministerstwo Sprawiedliwości: <https://osrodkipomocy.ms.gov.pl/pl/informacje/news,9553,ustawy-reformujace-sadownictwo-trafia-do.html>

Tabulky

Vláda	Od	Do	Sejm
1. vláda Kazimierze Marcinkiewicze	31.10.2005	10.7.2006	V
1. vláda Jaroslawa Kaczyńskiego	14.7.2006	5.11.2007	V
1. vláda Donalda Tuska	16.11.2007	18.11.2011	VI
2. vláda Donalda Tuska	18.11.2011	11.9.2014	VII
1. vláda Ewy Kopacz	22.9.2014	16.11.2015	VII
1. vláda Beaty Szydło	16.11.2015	8.12.2017	VIII
1. vláda Mateusze Morawieckého	11.12.2017	12.11.2019	VIII
2. vláda Mateusze Morawieckého	15.11.2019	27.11.2023	IX
3. vláda Mateusze Morawieckého	27.11.2023	13. 12. 2023	X
3. vláda Donalda Tuska	13.12.2023	v úřadu	X

Tabulka 1. Přehled vlád od roku 2005 do současnosti. Vlastní zpracování dle dat z <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/page.xsp/archiwum>

Strany	2001		2005	
	(%)	Mandáty	(%)	Mandáty
Právo a spravedlnost	9,5	44	27,0	155
Občanská platforma	12,7	65	24,1	133
Svaz demokratické levice	41,0	216	11,3	55
Samoobrana polské republiky	10,2	53	11,4	56
Liga polských rodin	7,9	38	8,0	34
Polská lidová strana	9,0	42	7,0	25
Německá menšina	0,4	2	0,3	2

Tabulka 2. Výsledky polských parlamentních voleb v letech 2001 a 2005. Je vidět raketový nárůst popularity dvou nových stran. Vlastní zpracování dle dat z <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/page.xsp/archiwum>

Strany	Hlasy v %	Počet mandátů
Platforma Obywatelska, PO	41,51	209
Prawo i Sprawiedliwość, PiS	32,11	166
Lewica i Demokraci	13,15	53
Polskie Stronnictwo Ludowe	8,91	31
Samoobrona RP	1,53	–
Liga Polskich Rodzin	1,30	–
Polska Partia Pracy	0,99	–
Partia Kobiet	0,28	–
Mniejszość Niemiecka	0,20	1
Samoobrona Patriotyczna	0,02	–

Tabulka 3. Výsledky parlamentních voleb z roku 2007. Vlastní zpracování dle dat z <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/page.xsp/archiwum>

Strany	Hlasy v %	Počet mandátů
Platforma Obywatelska	39,18	207
Prawo i Sprawiedliwość	29,89	157
Ruch Palikota	10,02	40
Polskie Stronnictwo Ludowe	8,36	28
Sojusz Lewicy Demokratycznej	8,24	27
Mniejszość Niemiecka	0,19	1
Polska Jest Najważniejsza	2,19	–
Nowa Prawica	1,06	–
Polska Partia Pracy	0,55	–
Prawica	0,24	–
Samoobrona	0,07	–

Tabulka 4. Výsledky parlamentních voleb z roku 2011. Vlastní zpracování dle dat z <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/page.xsp/archiwum>

Strany	Hlasy v %	Počet mandátů
Prawo i Sprawiedliwość	37,58	235
Platforma Obywatelska RP	24,09	138
Kukiz'15	8,81	42
Nowoczesna Ryszarda Petru	7,60	28
Zjednoczona Lewica	7,55	–
Polskie Stronnictwo Ludowe	5,13	16
KORWiN	4,76	–
Partia Razem	3,62	–
Zbigniew Stonoga	0,28	–
Mniejszość Niemiecka	0,18	1

Tabulka 5. Výsledky parlamentních voleb v roce 2015. Vlastní zpracování dle dat z <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/page.xsp/archiwum>

Strany	Hlasy v %	Počet mandátů
Prawo i Sprawiedliwość	43,59	235
Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	27,40	134
Sojusz Lewicy Demokratycznej	12,56	49
Polskie Stronnictwo Ludowe	8,55	30
Konfederacja Wolność i Niepodległość	6,81	11
Koalicja Bezpartyjni i Samorządowcy	0,78	-
Mniejszość Niemiecka	0,17	1

Tabulka 6. Výsledky parlamentních voleb v roce 2019. Vlastní zpracování dle dat z <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/page.xsp/archiwum>

Strany	Hlasy v %	Počet mandátů
Prawo i Sprawiedliwość	35,38	194
Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	30,70	157
Trzecia Droga Szymona Hołowni – PSL	14,40	65
Nowa Lewica	8,61	26
Konfederacja Wolność i Niepodległość	7,16	18

Tabulka 7. Výsledky parlamentních voleb 2023. Vlastní zpracování dle dat z <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/page.xsp/archiwum>